

Grau en Periodisme

TREBALL FINAL DE GRAU

La cobertura mediàtica del conflicte sahrauí a Espanya

Enquadrament dels mitjans de comunicació a l'establiment i el trencament del tractat de pau

*Media coverage of the Saharan conflict in Spain
Framing of the media in the establishment
and breaking of peace agreement*

Autor del treball: Carlos Cuesta Martínez

Tutora del treball: Sara García Santamaría

Modalitat del treball: Línia A. Iniciació a la investigació científica

Curs: 2020 - 2021

Resum:

La premsa espanyola s'ha fet ressò del trencament del tractat de pau del Front Polisari al novembre de 2020, que va aturar tres dècades sense enfrontaments directes entre el Regne de Marroc i l'exèrcit sahrauí. En el present treball es tracta d'analitzar el tipus de fonts, llenguatge i posicionament polític de la cobertura mediàtica de les principals capçaleres estatals. L'anàlisi aplica la teoria de l'enquadrament de Robert Entman a dos períodes seleccionats (la primavera de 1991 i la tardor de 2020) en *El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia* amb la intenció de realitzar una comparativa temporal i discursiva dels tres mitjans. L'estudi mostra un canvi a l'hora de representar a les notícies el paper de l'ONU i la MINURSO, passant de l'optimisme al 1991 a la crítica explícita al 2020 després de trenta anys d'estancament. També es prova que *El País* es tracta del mitjà de comunicació que ofereix una cobertura més valorativa amb els agents implicats en l'ocupació marroquina, com el govern espanyol o la institució internacional. *El Mundo* i *La Vanguardia*, per altra banda, realitzen una cobertura mediàtica més laxa i, al mateix temps, plaent amb l'executiu de Pedro Sánchez.

Paraules clau: conflicte sahrauí, Regne de Marroc, tractat de pau, MINURSO, Front Polisari.

Índex

Introducció	4
Marc teòric i revisió de la literatura	6
La teoria de l'enquadrament	6
Aplicació de la teoria de l'enquadrament	11
Política exterior, colonialisme i cobertura mediàtica	15
Disseny metodològic	20
El cas d'estudi	20
Disseny metodològic	23
Sistematització del marc metodològic	24
Resultats	26
Resultats de l'anàlisi del primer període (primavera de 1991)	26
Resultats de l'anàlisi del segon període (tardor de 2020)	34
Discussió i conclusions	44
Anàlisi diacrònica	44
Anàlisi sincrònica	46
Contrast amb la literatura	49
Conclusions	50
Referències	55
Fonts acadèmiques	55
Articles periodístics analitzats	58
Resum executiu	65
Annexos	67

Introducció

El 14 de novembre de 2020, el Front Polisari va anunciar l'establiment de l'estat de guerra i el trencament del tractat de pau que havia aturat el conflicte sahrauí durant gairebé tres dècades. La decisió del moviment militar d'alliberació va ser motivada pel desplegament de tropes del Regne de Marroc a Guerguerat, zona alliberada, per detindre una manifestació sahrauí que bloquejava el pas fronterer amb Mauritània. Els sahrauís, al mateix temps, es manifestaven per mostrar el seu descontent amb la darrera resolució de la Minurso (la missió de l'ONU encarregada de pacificar el territori i realitzar un referèndum d'independència) que novament no tractava de plantejar la cerca propera d'una consulta.

El conflicte sahrauí és un tema que, malgrat comptar amb una presència pobra a les capçaleres espanyoles durant prolongats períodes a causa del seu estancament, es garanteix com un fet noticiós de previsible continuïtat en el temps. La inacció a nivell internacional i l'absència de mesures diplomàtiques prometen una resolució cada vegada més llunyana. Per aquesta raó, l'enfrontament entre Front Polisari i Regne de Marroc assegura una extensa cobertura mediàtica en els mitjans de comunicació de l'estat espanyol i justifica l'anàlisi del tractament periodístic d'un tòpic tan relacionat amb la premsa espanyola.

Al mateix temps, la posició dels diaris estatals esdevé considerablement particular a l'hora d'informar sobre el conflicte sahrauí, a causa de la vinculació tan propera que aquesta disputa manté amb actors importants per a la societat espanyola com el govern central o l'UE. Les decisions empreses per aquestes administracions i la proximitat ideològica entre capçaleres i presidència dificulten la realització d'una cobertura verdaderament objectiva i imparcial.

La tornada del conflicte sahrauí va tindre una gran repercussió a nivell internacional. En el cas del govern espanyol, alguns membres han declarat el seu suport al bàndol sahrauí, en contrast amb altres agents polítics com l'expresident dels EUA Donald Trump, que s'ha posicionat al costat del Marroc. El posicionament explícit d'alguns polítics i la proximitat històrica i espacial d'Espanya amb la República Àrab Sahrauí Democràtica han donat lloc que la reobertura de la disputa haja aparegut reflectida en les principals capçaleres espanyoles als darrers mesos.

Per aquestes raons és tan rellevant l'anàlisi de la perspectiva que la premsa espanyola ofereix d'aquest conflicte mitjançant la seua cobertura mediàtica. Especialment, quan aquest manté la seua transcendència a l'actualitat i el seu desenvolupament segueix present en titulars i notícies televisives de l'Estat espanyol a dia de hui. A més, el recent trencament del tractat de pau a finals de 2020 esdevé el fet més cridaner de l'enfrontament en quasi tres dècades d'estancament, convertint-se en un cas d'estudi més que necessari.

Per tant, per al present treball es plantegen els següents objectius: estudiar quines són les fonts consultades a la premsa espanyola sobre el conflicte, analitzar el posicionament polític dels mitjans de comunicació a la cobertura de l'enfrontament i examinar el tipus de llenguatge utilitzat a les publicacions sobre l'ocupació.

Per poder extreure els resultats que permeten complir amb la consecució dels objectius descrits anteriorment s'analitzaran un total de 49 peces periodístiques relacionades amb el conflicte sahrauí publicades en mitjans de comunicació espanyols. Aquestes, per oferir una comparativa que ajude a posar en perspectiva la situació actual de la cobertura de l'enfrontament, es dividiran en dos períodes: la primavera de 1991 (d'abril a juny, analitzant 25 notícies d'*El País*) i la tardor de 2020 (d'octubre a desembre, analitzant 29 articles d'*El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia*).

L'estructura del present treball s'inicia amb un marc teòric en el qual es mostra el substrat acadèmic i les investigacions que es prenen de referència per a la realització de l'estudi. També, mitjançant una revisió de la literatura, es consulten treballs acadèmics que han analitzat anteriorment la cobertura mediàtica de mitjans de comunicació mitjançant la teoria de l'enquadrament, així com el tractament mediàtic del conflicte sahrauí a la premsa espanyola. En segon lloc, es defineix el disseny metodològic de l'estudi, explicant la metodologia i la mostra seleccionada per a l'anàlisi. Posteriorment, s'exposen els resultats obtinguts i, a l'apartat de discussió, es comparen amb els aconseguits en les investigacions prèvies. Finalment, la conclusió del treball serveix per sintetitzar els principals resultats i comprovar la consecució dels objectius plantejats a la introducció de l'estudi.

Marc teòric i revisió de la literatura

La teoria de l'enquadrament

Per analitzar el discurs de la cobertura mediàtica dels mitjans de comunicació espanyols sobre el conflicte sahrauí s'utilitzarà la teoria de l'enquadrament (o *framing*, en la seua concepció original en anglès). Aquesta teoria va ser plantejada a l'any 1993 per Robert Entman, que defenia que el concepte d'enquadrament oferia una manera ferma de descriure el poder comunicatiu d'un text (1993, p. 51).

Segons Entman, l'anàlisi d'enquadraments és un mètode efectiu per estudiar els efectes cognitius provocats per la lectura d'un text perquè mostra com la informació d'un text (un discurs, una notícia, una novel·la, etc.) pot influir notablement sobre la consciència humana (1993, p. 51-52).

Els enquadraments tenen quatre utilitats principals: definir problemes (determinar les accions d'un agent social segons costos i beneficis basats en valors culturals comuns), diagnosticar causes (identificar els creadors d'un conflicte), realitzar judicis valoratius (avaluar moralment els culpables) i suggerir remeis (proposar solucions per als problemes i predir els seus possibles efectes) (Entman, 1993, p. 52).

A més, Entman estableix que els enquadraments tenen també quatre ubicacions en el procés comunicatiu: els emissors, el text, els receptors i la cultura. En primer lloc els emissors, ja que aquests seleccionen la informació guiats per enquadraments de manera conscient (o inconscientment). El text, per altra banda, explicita els enquadraments que conté mitjançant la utilització i presència d'un llenguatge específic o fonts consultades. En tercer lloc, els receptors també compten amb enquadraments que orienten el seu pensament, malgrat que no es corresponguen amb els enquadraments presents al text o als de l'emissor. Finalment trobaríem la cultura, ja que segons l'investigador, aquesta és el conjunt d'enquadraments presents en el discurs i pensament predominants en els membres d'un grup social (Entman, 1993, p. 52-53).

Segons Entman, els enquadraments destaquen elements de la informació fent-los més noticiables, significatius o memorables per als receptors. Aquests elements poden esdevindre més cridaners segons el seu posicionament o redundància al text

o bé per la seua relació amb símbols culturals propers al lector. En canvi, aquesta qualitat depèn del bagatge mental del receptor (vivències personals, textos i discursos consumits prèviament, context temporal i espacial, etc.), per tant malgrat que un enquadrament estiga present en un text no es garanteix que aquest pugui influir en l'opinió final del seu lector (Entman, 1993, p. 53).

El principal efecte dels enquadraments és la seua capacitat per concentrar l'atenció dels receptors sobre un aspecte particular de la realitat i, per tant, ignorar la resta d'elements que la componen. Aquesta qualitat és determinant en els discursos de les notícies i publicacions dels mitjans de comunicació, ja que identifiquen, defineixen i jerarquitzen els actors i interessos que apareixen reflectits al text (Entman, 1993, p. 55).

Kirk Hallahan (1999) va ampliar anys després la teoria de l'enquadrament plantejada per Entman, diferenciant set tipus diferents d'enquadraments: (1) situacionals, (2) atributius, (3) de decisió, (4) d'acció, (5) conflictius, (6) de responsabilitat i (7) noticiables (Hallahan, 1999, p. 210). En primer lloc, els enquadraments situacionals fan referència a les situacions comunes presents en la vida quotidiana. Els atributius, per altra banda, serveixen per reforçar les característiques concretes d'un actor o d'un fet. Pel que fa als de decisió, aquests són emprats per valorar positiva o negativament les determinacions dels actors. Els d'acció, de manera similar, són utilitzats per realitzar valoracions morals sobre els comportaments d'un determinat actor social o polític. Els enquadraments conflictius serveixen per definir i explicar un conflicte determinat, així com els de responsabilitat atribueixen les causes i els actes incitadors d'un conflicte a un actor. Finalment, els enquadraments noticiables són els emprats pel periodisme per informar sobre un fet noticiós concret (Hallahan, 1999, p. 210).

Posteriorment, Entman va ampliar la seua teoria de l'enquadrament a l'any 2004 amb la introducció del model de cascada. Aquest concepte pren el seu nom en referència al procés de difusió de la informació, el qual remet a una cascada a causa la capacitat jerarquitzada de fomentar l'extensió dels enquadraments. Amb el plantejament d'aquest nou model, Entman establia que alguns actors tenen més poder que la resta a l'hora d'introduir idees en els discursos dels mitjans de comunicació, que posteriorment serien assimilats pel públic (Entman, 2004, p. 9).

En aquest model plantejat per Entman, les principals institucions construïen els enquadraments, i aquests serien difosos de manera jerarquitzada i ordenada: primerament altres elits, posteriorment mitjans de comunicació (introduint els enquadraments a les seues notícies) i finalment els receptors (la ciutadania). Segons l'investigador, el model en cascada explica com «els pensaments i sentiments que donen suport a un enquadrament s'estenen de la Casa Blanca a la resta del sistema, i així guanyen la competició d'enquadrament i obtenen avantatges políticament» (Entman, 2004, p. 9).

Cal destacar, però, que malgrat que la teoria de l'enquadrament s'ha convertit en un dels principals mètodes d'anàlisi per investigar les cobertures mediàtiques de guerres i conflictes, aquest es manté com un «paradigma fracturat» ja que encara no compta amb una metodologia estandarditzada per a la seua aplicació (Al Nahed & Hammond, 2018, p. 365).

La teoria de l'enquadrament a l'actualitat

La teoria de l'enquadrament va ser concebuda per Entman durant els primers anys de la dècada dels noranta. En aquell moment, els mitjans de comunicació de masses tenien el monopoli de la construcció de l'opinió pública majoritària, ja que emetien els seus discursos de manera pràcticament unidireccional. Al mateix temps, la influència dels ciutadans a les elits polítiques estava considerablement limitada perquè es comptava solament amb ferramentes com les eleccions democràtiques i referèndums per aconseguir canvis a nivell polític dins dels marcs legals democràtics (Entman & Knüpfer, 2018, p. 477). No obstant això, el sorgiment de la digitalització i de nous actors socials donaria lloc a canvis en les dinàmiques dels enquadraments en els nous conflictes.

El primer d'aquests seria la fragmentació de l'ecosistema tradicional de mitjans de comunicació, com exposa Chadwick (2013, p. 25). Els mitjans de comunicació tradicionals pergueren el seu monopoli com constructors de l'opinió pública, al mateix temps que va trontollar el seu model de negoci, a causa de l'aparició de la digitalització i l'elevat volum d'informació produït després del seu auge. Segons Knüpfer i el propi Entman, la convivència de nous mecanismes de creació de

contingut informatiu amb els mitjans tradicionals genera l'augment de la competència per aconseguir l'atenció dels lectors (Entman & Knüpfner, 2018, p. 482).

A més, el major nombre de fonts i actors que actuen com informadors a causa de la digitalització donaria lloc que l'espectre d'enquadraments disponible per als consumidors augmentara. D'aquesta manera, les opinions considerades prèviament com no vàlides (allunyades de la correcció política) i fets abans definits com no noticiables ara trobarien el seu espai en el discurs públic. La creació de nous mitjans digitals i xarxes socials com Twitter donarien cabuda i oferirien els enquadraments demandats per un grup social amb uns interessos específics. El resultat definitiu d'aquest fenomen seria l'existència de realitats enfrontades existint en un mateix sistema polític (Entman & Knüpfner, 2018, p. 482).

Altre canvi que ha influït en la dinàmica dels enquadraments és la corrent d'informació transnacional. Els estats tracten de construir enquadraments per als seus membres que beneficien l'opinió pròpia de la nació i deslegitimen els posicionaments estrangers sobre conceptes o fets concrets. Van Dijk (2003) desenvolupa aquesta idea amb la teoria de l'«ideological square», en la qual explica com les entitats poderoses de les nacions tractarien d'utilitzar el seu poder mitjançant els discursos per realitzar confrontacions entre dos bàndols clars que impliquen al receptor: «Nosaltres» contra «Ells» (Van Dijk, 2003, p. 44). D'aquesta manera, els mitjans de comunicació internacionals es converteixen en ferramentes per a la construcció d'enquadraments amb objectius similars als dels mitjans de comunicació nacionals: aconseguir la influència en l'opinió pública, però a nivell global (Entman & Knüpfner, 2018, p. 483).

En aquest context, Entman i Knüpfner realitzen una distinció entre la competició d'enquadrament internacional i transnacional. Per una banda, la competició d'enquadrament internacional origina «conflictes principalment entre sistemes de diferents estats i mitjans» (2018, p. 483). D'aquesta manera, la seua corrent d'informació estarà determinada per les dinàmiques institucionals d'un estat i el grau de poder i els interessos potencials dels actors polítics implicats (Entman & Knüpfner, 2018, p. 483).

Per altra banda, la competició d'enquadrament transnacional es troba fora dels límits de les institucions i del sistema de jerarquies tradicional; per tant, planteja noves lògiques i dinàmiques. Aquests nous plantejaments prenen forma en tres tipus diferents en la competició per l'enquadrament. El primer seria la propaganda creada per actors polítics i elits dirigida a receptors estrangers. Malgrat que aquesta pràctica no es pot considerar un fenomen nou, el seu impacte es pot veure ampliat per les noves eines i oportunitats en la difusió informativa que ha aportat la digitalització (Entman & Knüpfer, 2018, p. 483).

En segon lloc, la digitalització i les seues capacitats tecnològiques proporcionen noves oportunitats per a la difusió de la informació als ciutadans dels estats. Aquest fet permet invertir la corrent d'informació tradicional (de les elits a la ciutadania, explicat al model de cascada d'Entman prèviament), proporcionant un grau d'influència que possibilita igualar la difusió de la corrent d'informació. Malgrat que aquest fenomen no garanteix l'expansió dels enquadraments de la ciutadania o influir de manera directa en decisions polítiques o estructures institucionals, sí que dona lloc a l'alteració de les dinàmiques tradicionals de la competició d'enquadrament. Finalment, el tercer nou plantejament en la competició per l'enquadrament és el «potencial disruptiu» de les noves tecnologies i el repte que suposen per a les institucions tradicionals (Entman & Knüpfer, 2018, p. 484).

El tercer canvi que ha donat lloc a canvis en les dinàmiques dels enquadraments en els nous conflictes són les creacions de xarxes (networks). Les oportunitats de la digitalització permeten la creació de comunitats en línia. Aquestes xarxes emparades per l'ecosistema digital i les seues ferramentes (com les xarxes socials) poden desenvolupar discursos que neguen l'opinió pública majoritària o ataquen la legitimitat de les elits tradicionals. A més, aquestes xarxes poden estar formades per membres de diferents estats, donant lloc a actors polític de caire transnacional (Entman & Knüpfer, 2018, p. 485).

Finalment, l'arquitectura de les plataformes digitals és l'últim canvi en les dinàmiques dels enquadraments. El trasllat del conflicte d'enquadrament i la creació de noves postures i opinions a les xarxes socials i plataformes digitals (com Facebook, Twitter, Youtube o Reddit) dona lloc que aquestes es veguen condicionades pel seu funcionament intern (algoritmes). A més, el control i propietat

d'aquestes plataformes per corporacions privades poden provocar que aquestes interferisquen i s'influisca en el plantejament de nous enquadraments seguint uns interessos empresarials de tipus econòmic i polític (Entman & Knüpfer, 2018, p. 485-486).

En canvi, malgrat que Entman i Knüpfer descriuen els canvis que el sorgiment de la digitalització i els nous actors socials han provocat en les dinàmiques dels enquadraments dels nous conflictes també indiquen que aquest nou model pot permetre la legitimació de certs elements del model anterior: «Les noves dinàmiques de digitalització emergent, ecosistemes de xarxes de mitjans transnacionals poden allunyar l'atenció de formes de distribució de poder i conflictes polítics existents anteriorment i que es mantenen rellevants» (2018, 486).

Aplicació de la teoria de l'enquadrament

A l'hora de parlar de l'aplicació pràctica de la teoria de l'enquadrament, Nebojša Vladisavljević (2015) fa palesa la poca unificació metodològica de la teoria mitjançant una elaborada revisió de la literatura. Així i tot, l'investigador és capaç d'extraure uns punts en comú. Amb el seu treball de recerca, Vladisavljević mostra com la majoria d'investigacions sobre el tema versen sobre l'enquadrament realitzat per mitjans de comunicació occidentals sobre conflictes estrangers. De manera general, els estudis analitzen la cobertura mediàtica local dels països occidentals quan es tracta d'eleccions o debats polítics, fent molt menys incís en la cobertura local de conflictes ocorreguts fora del plànol occidental (Vladisavljević, 2015, p.27).

Vladisavljević també indica la gran influència del context polític en l'enquadrament dels mitjans de comunicació en diversos tipus diferents de conflictes. Els factors que influïrien en l'enquadrament dels mitjans serien els tipus de règim dels diferents estats, la perspectiva internacional (estrangera) o local, l'estabilitat o conflicte de les elits, el consens o la inestabilitat política, el tipus de conflicte, l'àrea política, el grau d'institucionalització del conflicte polític en qüestió, i l'etapa de democratització (Vladisavljević, 2015, p. 27).

Segons Vladisavljević, l'enquadrament dels mitjans de comunicació té un elevat grau d'influència en els resultats polítics, i d'aquesta manera és capaç de donar forces o debilitar les institucions democràtiques en democràcies emergents

(Vladisavljević, 2015, p.27). Al mateix temps, el tipus de règim polític també influenciaria l'enquadrament dels mitjans de comunicació, ja que a major el nombre de llibertat d'expressió i premsa, major és el conjunt d'enquadraments que poden ser desenvolupats pels mitjans d'un estat (Vladisavljević, 2015, p. 28).

Tenint en compte aquest plànol conceptual, Vladisavljević desenvolupa sis trets destacables de l'enquadrament dels mitjans de comunicació sobre els diversos conflictes. En primer lloc, l'autor indica que en els conflictes en els quals hi ha consens entre les elits polítiques, els mitjans de comunicació tendeixen a fer-se ressò de les seues versions malgrat que hi haja evidències d'actors polítics no oficials. Segonament, els conflictes que compten amb una major institucionalització (com les campanyes electorals) donen lloc a una major competició d'enquadrament que altres enfrontaments (Vladisavljević, 2015, p. 28-29).

En tercer lloc, Vladisavljević raona que els enquadraments «estratègics» es mantenen vigents en la cobertura mediàtica de les accions polítiques, especialment en el tractament informatiu de les campanyes electorals de les democràcies occidentals. El quart tret que destaca Vladisavljević és la incertesa actual sobre si la pluralitat d'enquadraments dispars hauria d'aparèixer en plena transició posterior a règims autoritaris o després de l'establiment de les institucions democràtiques bàsiques (Vladisavljević, 2015, p, 29).

Per a l'investigador, la cobertura mediàtica de les protestes populars i les reivindicacions dels moviments socials dels països occidentals no s'allunya del tractament informatiu proporcionat als dels actors polítics oficials (els partits polítics) a causa de la seua fixació en els objectius i finalitats dels moviments socials. Finalment, Vladisavljević argumenta que la cobertura mediàtica centrada en oposar-se a minories ètniques, lingüístiques, ideològiques o sexuals pot provocar un empitjorament en la qualitat democràtica i fomentar la violència, incentivada pel discurs victimista que poden emprar els mitjans de comunicació (Vladisavljević, 2015, p. 29-30).

Per tractar de comprovar de primera mà quines han sigut les conclusions extretes en estudis previs sobre l'enquadrament dels mitjans, realitzarem a continuació un

repàs amb alguns exemples d'investigacions que van aplicar la teoria de l'enquadrament a la cobertura mediàtica de diversos conflictes.

El propi Vladislavljević, junt amb Katrin Voltmer (2017), va aplicar la teoria de l'enquadrament per analitzar el contingut de diversos mitjans de comunicació en el context de conflictes democratitzadors a l'Egipte (*Al-Ahram, El-Masri Al-Yaum i Shuruq*), Kenya (*The Nation, The Standard i The Star*), Sèrbia (*Politika, Večernje novosti* o *RTS*, entre altres) i Sud-àfrica (*Business Day, Daily Sun, Mail and Guardian i New Age*).

Gràcies al seu estudi, Vladislavljević i Voltmer van poder concloure que malgrat que els estats analitzats es trobaven en estadis democràtics gaire propers (fet clau per a l'enquadrament dels mitjans), certs factors contextuais influïen notablement la cobertura mediàtica de cada país. Factors com la rellevància institucional de l'exèrcit a l'Egipte com a conseqüència del seu rol dominant a la descolonització o la dependència de circumstàncies internacionals al desenvolupament polític de Sèrbia a causa de la seua recent pertinença a Iugoslàvia (Vladislavljević & Voltmer, 2017, p. 24-25).

En altre article científic realitzat per Christian Baden i Keren Tenenboim-Weinblatt (2017) també es va aplicar la teoria de l'enquadrament a la cobertura mediàtica de mitjans locals de sis conflictes diferents: Kosovo (*Gazeta Express, Koha Ditore, Telegrafi...*), Macedònia del Nord (*Utr. Vesnik, Dnevnik, Vecer...*), Burundi (*Arib, Le Renouveau, Net Press...*), Congo (*Le Phare, Le Potentiel, Media Congo...*), Síria (*Tishreen, DP News, SANA...*) i Palestina-Israel (*Haaretz, Ynet, Israel Hayom...*).

El resultat de la seua investigació evidencia la fixació dels mitjans de comunicació per fets noticiables puntuals (normalment de caire violent) envers articles relacionats amb llargs períodes de pau (menys presents), així com la major presència de fonts locals. Però especialment interessant és la seua mostra de què en els moments d'augment de la violència en els conflictes (en els quals l'exercici periodístic esdevé tan complicat per ser realitzat), els mitjans de comunicació tendeixen a dues opcions diferenciades: tractar de seguir comunicant en plena escalada de violència o abandonar els principis periodístics per convertir-se en fonts de propaganda (Baden & Tenenboim-Weinblatt, 2017, p. 17).

Chaker Mhamdi (2017) va aplicar la teoria de l'enquadrament a la cobertura mediàtica de *CNN* sobre la Guerra de l'Iraq. Amb la seua investigació, Mhamdi va poder mostrar la proximitat de *CNN* a l'exèrcit dels Estats Units d'Amèrica durant el conflicte, ja que va recórrer fonamentalment a les fonts governamentals proporcionant, per tant, una perspectiva afavoridora del president George Bush fill i la gestió de la Casa Blanca (Mhamdi, 2017, 153).

Així com Markus Ojala, Mervi Pantti i Jarkko Kangas (2017) també analitzen les imatges utilitzades per il·lustrar els articles periodístics sobre el conflicte d'Ucraïna a mitjans de comunicació occidentals (*The Guardian*, *Die Welt*, *Dagens Nyheter* i *Helsingin Sanomat*) mitjançant la teoria de l'enquadrament. Segons els investigadors, els mitjans de comunicació analitzats reproduïen els relats i les narratives que més beneficien les posicions dels líders occidentals en oposició a Rússia (Kangas, Ojala & Pantti, 2017, p. 494).

Veneçuela també ha sigut focus d'interès per a diversos estudis sobre l'aplicació de la teoria de l'enquadrament a la cobertura mediàtica. Concretament, Douglas S. Wilbur i Juyan Zhang (2014) tracten d'analitzar l'enquadrament de *The New York Times*, *The Washington Post*, *Los Angeles Times*, *The Wall Street Journal* i l'agència Associated Press respecte a la mort d'Hugo Chávez al 2013. Amb aquesta anàlisi, Wilbur i Zhang apleguen a la conclusió de què els enquadraments utilitzats pels mitjans de comunicació estatunidencs per descriure a Chávez segueixen la línia opositora continuativa de la Guerra Freda, així com el consideren un rival directe dels EUA a causa de la seua vinculació amb Síria o Iran (Wilbur & Zhang, 2014, p.569-570).

Berli Olinto (2018), per altra banda, va fer palesa la diferència en la cobertura mediàtica del mitjà *The Toronto Star* (un dels mitjans de comunicació més consumits a Canadà) i *La Portada Canadá* (setmanari per a migrants llatinoamericans a Toronto) sobre la crisi econòmica i política de Veneçuela dels anys 2017 i 2018. A més d'oferir una cobertura més extensa de la crisi, *La Portada Canadá* adapta el discurs dominant (proporcionant-li un nou enquadrament) per aprofitar l'impacte humà i la dramatització per aconseguir un resultat més aproximat a la seua audiència (Olinto, 2018, p. 48-49).

Finalment, la teoria de l'enquadrament ha sigut aplicada també per analitzar la cobertura mediàtica de fets més propers a les crisis humanitàries que als conflictes bèl·lics (malgrat la seua estreta relació). Seria el cas d'Andrea Lawlor i Erin Tolley (2017), que mitjançant aquesta metodologia van analitzar els enquadraments que els mitjans de comunicació canadencs (*The Globe and Mail*, *The National Post*, *The Toronto Star* i *Vancouver Sun*) atribuïen a immigrants i refugiats.

El resultat del seu estudi és gaire cridaner, ja que va mostrar que el discurs dels mitjans de comunicació era més dur amb els refugiats aportant-ne una visió negativa a causa de fer incís en la seua arribada irregular a l'Estat canadenc. Els immigrants, per altra banda, tendien a rebre un tractament més positiu a causa de ser analitzats segons consideracions econòmiques (Lawlor & Tolley, 2017, p. 985).

Política exterior, colonialisme i cobertura mediàtica

Per al nostre treball hi ha dos conceptes que esdevenen claus a causa de la seua influència en el desenvolupament del conflicte sahrauí i la seua representació als mitjans de comunicació espanyols. El primer d'ells és la política exterior, ja que aquesta defineix les decisions preses pels països relacionats amb el conflicte del Sàhara Occidental (Espanya, Marroc, França, Mauritània, EUA, Israel o Algèria).

Jones, Kegley i Wittkopf (2003) defineixen la «política exterior» d'un estat com el resultat d'un conjunt d'elements al seu llibre *American Foreign Policy: Pattern and Process*. Malgrat que la seua definició del terme naix a partir de l'estudi del cas estatunidenc, aquest pot ser aplicat també de manera universal a la resta de països.

La política exterior, per tant, seria el cúmul dels «objectius que una nació pretén aconseguir a l'estranger, el seu valor i els mitjans o ferramentes utilitzats per aconseguir-los» (Jones, Kegley & Wittkopf, 2003, p. 44). Chris Alden i Amnon Aran (2012), per la seua part, també defineixen la política exterior dels estats com la unió de diversos factors, concretament «diplomàcia, intel·ligència, negociacions comercials i intercanvis culturals» (Alden & Aran, 2012, p. 1).

L'altre concepte rellevant per al nostre estudi és el colonialisme, ja que aquest model de domini i influència emprat per molts països occidentals amb territoris de la resta de continents és el que ha generat el problema d'autodeterminació del poble

sahrauí. L'Estat espanyol era la potència colonitzadora del Sàhara fins el final de la dictadura franquista i la seua gestió de descolonització del territori va influir notablement en la posterior ocupació del territori per part del Regne de Marroc. La resta de territoris del nord-oest africà eren també colònies espanyoles (Marroc) i franceses (Marroc, Mauritània, Algèria).

Margaret Kohn (2006) indica la complexitat a l'hora de definir el colonialisme a causa de la seua proximitat amb altre terme: l'imperialisme. La distinció inexacta a nivell teòric ve causada perquè els dos representen el domini exercit per un país sobre un territori aliè amb la intenció d'aconseguir el control dels seus recursos econòmics i naturals i la sobirania dels seus habitants. Kohn, però, entén el colonialisme com la política de dominació europea aplicada des del segle XVI fins el XX, i que va finalitzar amb els moviments d'alliberament nacional de la dècada dels seixanta (Kohn, 2006). Segons Kohn, el postcolonialisme consisteix en els conflictes experimentats a aquelles societats després de perdre la dominació exercida pel seu estat colonitzador, com seria el cas del Sàhara Occidental (Kohn, 2006).

Anàlisi previès de la cobertura mediàtica del conflicte sahrauí

La cobertura mediàtica del conflicte sahrauí és un tema ja abordat prèviament en diversos treballs d'investigació (en els seus diferents formats: articles científics, tesis, etc.), tant estudiant el tractament mediàtic dels mitjans de comunicació d'origen espanyol en diversos períodes com dels mitjans d'altres estats.

Seria el cas de l'estudi realitzat per Guadalupe Pérez García (2006) respecte a la cobertura del conflicte que va realitzar el diari parisenc *Le Monde* en els últims anys de l'ocupació espanyola. Després de realitzar un repàs històric a les relacions colonials entre França i Espanya respecte a les seues respectives colònies al nord d'Àfrica, Pérez García analitza la cobertura del periòdic francès de la guerra d'Ifni (1957-1958), últim conflicte colonial en el qual va participar activament l'Estat espanyol.

En aquest conflicte, *Le Monde* va realitzar la funció de distanciar el conflicte de la postura francesa, desvinculant-la. El periòdic va informar de la guerra de propaganda que hi havia en els mitjans de comunicació espanyols i marroquins (que

exaltaven o silenciaven els desenllaços dels enfrontaments bèl·lics segons el resultat). Al mateix temps, *Le Monde* va tractar de silenciar la participació francesa en la guerra en el bàndol franquista, fent ressò dels comunicats oficials que desmentien la col·laboració amb les tropes espanyoles (Pérez García, 2006, p. 440).

Posteriorment, durant els últims anys d'ocupació espanyola, *Le Monde* va mantindre l'estratègia aplicada durant la guerra d'Ifni: minimitzar la participació francesa en el conflicte sahrauí. D'aquesta manera va silenciar l'ajuda francesa al Marroc durant la Marxa Verda, publicant solament declaracions del president francès Valéry Giscard d'Estaing afirmant la seua neutralitat (Pérez García, 2006, p. 447). El propi d'Estaing seria entrevistat pel diari en febrer de 1976, negant la seua participació en la Marxa Verda i el conflicte i declarant-se en contra de la independència del Sàhara i a favor de l'ocupació marroquina (Pérez García, 2006, p. 443).

Altre estudi sobre la cobertura mediàtica en els últims anys de l'ocupació espanyola és la tesi doctoral de María Gabriela Gulesserian Kaminsky (2016), centrada específicament en els mitjans de les Illes Canàries. En el seu treball, Gulesserian Kaminsky exposa com els principals mitjans de comunicació canaris (*El Día y La Provincia*) mantenen una cobertura mediàtica quasi constant a partir de l'abolició del Sàhara Occidental com matèria reservada pel règim franquista des del 14 de setembre de 1974. Especialment van rebre una ampla cobertura els principals fets dels últims anys d'ocupació espanyola com la Marxa Verda, la signatura de l'Acord Tripartit de Madrid o la retirada espanyola del territori (Gulesserian Kaminsky, 2016, p. 194).

De les conclusions extretes a la tesi doctoral, la més interessant és la que evidencia el gran protagonisme que els mitjans autonòmics canaris van proporcionar a l'ONU a la seua cobertura mediàtica a causa de dues raons: l'esperança en l'efectivitat de l'organisme per mediar en el conflicte i aconseguir una descolonització pactada i la dependència de la informació proporcionada per agències en eixe context. Açò provocaria un particular contrast entre la informació proporcionada per agències (amb major presència a les capçaleres que la informació elaborada pels periodistes dels propis mitjans, i defensora d'una solució proporcionada per l'ONU) i la generada pels corresponsals (amb menor representació i auguradora de l'eixida de l'Estat espanyol en benefici del Marroc) (Gulesserian Kaminsky, 2016, p. 197).

Houda Berkani (2019), per altra banda, també va realitzar una anàlisi de la cobertura mediàtica espanyola sobre l'episodi de protestes al campament Gdeim Izik a la tardor de 2010. Concretament, Berkani analitza el llenguatge utilitzat en una editorial publicada al periòdic *El País* i en un article d'opinió del diari *ABC*. Ambdós mitjans de comunicació descriuen el Marroc de manera negativa, interpretant-lo com un actor repressiu que utilitza la força per sotmetre el poble sahrauí. Al mateix temps, *El País* i l'*ABC* mostren el Front Polisari com la vertadera víctima del conflicte, que sols tracta de lluitar per aconseguir els seus drets (Berkani, 2019, p. 122). Aquest resultat és cridaner a causa de la gran diferenciació que podem trobar en la línia ideològica que articula les publicacions dels dos mitjans.

Finalment caldria destacar el treball d'investigació realitzat per Ginés Soriano Forte (2011) analitzant la cobertura mediàtica del període de cessament de l'enviat especial del secretari general de l'ONU, Peter van Walsum, en l'agost de 2008. Per al seu estudi, Soriano Forte estudia les publicacions de cinc mitjans de comunicació: *El País*, *El Mundo*, *ABC*, *Público* i *Le Matin* (d'origen marroquí).

Gràcies a l'anàlisi, Soriano Forte fa palesa la carència en la cobertura mediàtica del conflicte sahrauí per part dels mitjans de comunicació espanyols. *El País* és dels periòdics seleccionats el que més incís fa en aquest tema a causa de la seua posició com mitjà espanyol de referència internacional. En canvi la seua cobertura és pobra tant en quantitat de publicacions com en tractament informatiu. L'*ABC* és el mitjà de comunicació que realitza qualitativament la millor cobertura mediàtica del conflicte en el període examinat (major consulta de fonts i recull de tots els fets clau del conflicte), sols insuficient pel seu escàs nombre de publicacions (Soriano Forte, 2011, p. 635-636)

El Mundo i l'*ABC*, més crítics amb l'executiu de José Luís Rodríguez Zapatero, mostren una major responsabilitat de l'Estat espanyol al conflicte i evidencien la falta de mesures del govern central per tractar de resoldre la problemàtica diplomàtica. En el cas d'*El País* i *Público*, per altra banda, la seua major proximitat al govern socialista dona lloc a una cobertura més laxa, fins i tot dedicant la majoria dels articles publicats a temàtiques culturals i humanitàries (i ubicant-los en la secció de «Cultura» i no «Nacional» o «Internacional») en un dels moments més rellevants del

conflicte als últims anys com seria el cas de *Público* (Soriano Forte, 2011, p. 635-636).

Disseny metodològic

Una vegada definit, a l'apartat anterior, el marc teòric en el qual pren la seua base el present treball, així com s'han detallat els resultats obtinguts en investigacions prèvies de la mateixa matèria, en aquest capítol es definirà la metodologia que s'emprarà per realitzar l'anàlisi. En primer lloc, es descriurà la mostra escollida, així com es justificarà la seua selecció. Posteriorment, s'explicarà l'elecció de la teoria de l'enquadrament i la seua aplicació a la mostra. Finalment, es detallarà el sistema de sistematització emprat per agilitzar l'estudi.

El cas d'estudi

L'anàlisi aplicat en aquest treball té una doble naturalesa. Per una banda es tracta d'un estudi diacrònic, ja que per extraure les conclusions pertinents es realitzarà un estudi comparatiu entre dos períodes seleccionats. S'analitzarà la cobertura mediàtica del conflicte sahrauí realitzada per una selecció de diaris espanyols en etapes determinades del 1991 i 2020. Per altra banda, també és un estudi sincrònic a causa d'analitzar tres mitjans de comunicació diferents en la segona etapa escollida (*El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia*). Aquest plantejament es basa en el model proposat per Anabela Carvalho (2000) per poder extreure millors resultats de l'anàlisi del tractament mediàtic elaborat pels mitjans de comunicació a causa de realitzar comparatives entre diferents contextos temporals i productors d'informació (capçaleres) amb línies editorials dispars.

Per seleccionar la mostra, el present treball es basa en els «moments discursius claus» definits per Carvalho. És a dir, períodes en els quals es produeixen fets determinants per a un conflicte que poden portar a posar en risc les posicions discursives establides anteriorment (Carvalho, 2020, p.5), deixant la porta oberta a un canvi de paradigma a nivell discursiu i cognitiu. Amb motiu de tractar-se del principal fet ocorregut en el conflicte sahrauí durant els darrers anys, i també a causa de tractar-se d'un fenomen gaire recent i que es pot considerar inconclús (ja que les seues conseqüències no s'han donat per finalitzades, com es pot comprovar amb la creixent tensió entre el Regne de Marroc i l'Estat espanyol), s'analitzarà el període corresponent al trencament del tractat de pau per part del Front Polisari al novembre de 2020.

El Front Polisari, organització de caire militar i executiva amb la intenció d'aconseguir la independència i sobirania del poble sahrauí, va decretar l'Estat de guerra al 14 de novembre després que el Regne de Marroc enviara tropes per dispersar les concentracions de sahrauís que hi havia reunides a la zona de Guerguerat (pas de connexió entre el Marroc i Mauritània) des del 21 d'octubre. Pel que fa a aquest període, s'analitzaran 24 notícies publicades entre el 28 d'octubre i el 31 de desembre de 2020 a *El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia*.

Aquesta fase del conflicte serà comparada amb l'episodi de l'oficialització i establiment del tractat de pau entre el Front Polisari i el Regne de Marroc a l'any 1991. Malgrat que els dos països van aprovar el tractat de pau proposat per l'Organització de les Nacions Unides (ONU) i l'Organització per la Unió Africana (OUA) a l'any 1989, aquest s'oficialitzaria dos anys després: el 29 d'abril de 1991 amb l'establiment de la MINURSO (Missió de les Nacions Unides per al Referèndum del Sàhara Occidental) pel Consell de Seguretat de les Nacions Unides. Les 25 notícies analitzades en aquest període es compreenen entre el 22 d'abril i el 26 de juny de 1991.

Cal mencionar que, pel que fa al període de 1991, sols s'analitzaran les publicacions realitzades pel diari d'*El País* a diferència de l'altre moment seleccionat per a l'estudi en el qual s'analitzen també les publicacions d'*El Mundo* i *La Vanguardia*. La raó d'aquesta decisió es causa en la dificultat trobada a l'hora d'accedir als continguts periodístics per part dels mitjans seleccionats al període més recent. Solament *El País* permet consultar a la seua pròpia hemeroteca digital publicacions d'eixa data. I, malgrat l'intent d'accedir a les publicacions d'*El Mundo* i *La Vanguardia* a biblioteques i arxius públics de Castelló, el seu accés no ha sigut possible a l'hora de realitzar l'anàlisi.

Finalment, a més de diacrònica, l'anàlisi d'aquest treball serà també sincrònica ja que s'analitzarà el treball periodístic simultani de diversos mitjans de comunicació. Per ser més concrets, s'han seleccionat les publicacions de tres de les principals capçaleres espanyoles per a l'estudi: *El País* (esquerra, centre-esquerra) i *El Mundo* i *La Vanguardia* (dreta, centre-dreta).

El principal criteri emprat a l'hora d'escollir els mitjans de comunicació seleccionats per a l'anàlisi és la seua audiència i tirada. A l'actualitat, *El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia* són les capçaleres generalistes de premsa impresa més consumides a diari a l'Estat espanyol segons la primera onada de 2021 de l'Estudi General de Mitjans (AIMC, 2021). Els mitjans de comunicació també han sigut seleccionats pel seu àmbit de cobertura: els tres es tracten de periòdics destinats a la informació d'interès estatal espanyola malgrat que tinguen orígens territorials i siguen editats en ubicacions diferents (*El País* y *El Mundo* a Madrid, *La Vanguardia* a Barcelona).

També ha sigut important, però, la seua línia editorial a l'hora d'escollir els mitjans de comunicació per a l'anàlisi. *El País*, per exemple, és un periòdic amb una ideologia propera a l'esquerra o el centre-esquerra i que podem ubicar més proper als governs centrals del PSOE dels dos períodes seleccionats (Felipe González a l'any 1991 i Pedro Sánchez al 2020) i, per tant, amb les accions i decisions preses pels executius respecte al conflicte sahrauí. *El Mundo*, per altra banda, compta amb una línia ideològica dretana, amb una major oposició als governs esquerrans centrals. Eixe seria el cas també de *La Vanguardia*, de línia editorial dretana.

Com s'ha exposat prèviament, la vesant sincrònica de l'anàlisi la podem trobar en l'estudi del segon període seleccionat, l'últim trimestre de 2020, en el qual s'analitzen notícies d'*El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia*. En aquesta etapa s'analitzaran un total de 24 notícies amb la següent proporció: 12 notícies d'*El País*, 8 publicacions de *La Vanguardia* i 4 articles d'*El Mundo*. La raó d'aquesta disposició es correspon al volum de la cobertura mediàtica realitzada pels diaris seleccionats. *El País* és el mitjà de comunicació seleccionat que realitza un major nombre de publicacions sobre l'augment de la tensió al Sàhara en novembre de 2020, especialment a causa de la presència del seu corresponsal Francisco Peregil al lloc dels fets.

Per altra banda, *La Vanguardia* realitza una cobertura gaire inferior en quant a nombre de publicacions publicades. *El Mundo*, finalment, sí esmenta el conflicte sahrauí en un gran nombre de notícies al darrer trimestre de 2020. En canvi, aquestes no han sigut considerades vàlides per a l'anàlisi perquè en gran nombre són articles que fan incís en la feblesa i conflictivitat interna que el conflicte sahrauí provoca en el govern de coalició de PSOE i Unidas Podemos, tractant la

confrontació al Magreb solament de manera secundària. Per tant, d'*El Mundo* sols s'han analitzat les publicacions centrades específicament en el conflicte sahrauí i en explicar les seues implicacions. Peces redactades per Rosa Meneses, periodista especialitzada en Orient Mitjà i Magreb a *El Mundo*.

Per a l'anàlisi s'ha decidit comptar amb gairebé tots els articles sobre el conflicte sahrauí publicats als mitjans de comunicació seleccionats en els dos períodes escollits. En canvi, no s'han emprat per a l'estudi les publicacions d'agències de notícies (EFE, AFP...), ni entrevistes. Aquesta decisió radica en què aqueixos tipus d'articles no permeten introduir gaire valoracions per part del mitjà de comunicació, ja que les publicacions d'agències i notes de premsa es tracten de reproduccions de notícies produïdes anteriorment per les agències (a les quals, els mitjans no realitzen quasi modificacions) i les entrevistes consisteixen en la reproducció de les avaluacions comeses per la persona entrevistada, que poden no coincidir ni ser representatives amb la perspectiva del diari. Per tant, s'han prioritzat aquells gèneres periodístics en els quals la mediació del periodista permeta la introducció de la seua visió del conflicte. El gènere majoritari de les publicacions analitzades és la notícia, malgrat que també es poden trobar ocasionalment reportatges, anàlisis i cròniques.

Disseny metodològic

Amb la intenció d'estudiar quina ha sigut la cobertura mediàtica del conflicte sahrauí durant les darreres passes del conflicte s'aplicarà la teoria de l'enquadrament, desenvolupada per Entman (1993). Aquest model metodològic, descrit prèviament al marc teòric, s'aplica als textos de contingut polític amb la intenció d'analitzar els seus enquadraments i extraure quatre tipus de conclusions diferents: (1) com els mitjans de comunicació defineixen un problema, (2) quines consideren les causes que han portat al conflicte, (3) la seua valoració moral dels actors implicats i (4) de quina manera es desenvoluparà el conflicte al futur.

La teoria de l'enquadrament, per tant, s'aplicarà per conèixer els diferents enquadraments presents en la cobertura espanyola del conflicte sahrauí. En primer lloc, establir la definició del problema i/o conflicte segons les principals capçaleres de l'Estat espanyol. És a dir, valorar les accions comeses per un agent social o actor

polític segons els costos i beneficis establerts pels valors socials d'una determinada cultura (Entman, 1993, p. 52). Açò permetria conèixer com entenen els mitjans de comunicació espanyols el conflicte sahrauí i quines dimensions li proporcionen mitjançant la seua cobertura (actors i factors implicats, gravetat i dimensió de l'enfrontament, etc.).

Segonament, l'aplicació de la teoria de l'enquadrament a les publicacions dels periòdics estatals possibilita identificar el seu diagnòstic de les causes del conflicte (Entman, 1993, p. 52): les raons, interessos o motivacions que han influït en l'inici del conflicte sahrauí o la seua identificació dels creadors o culpables de l'enfrontament entre el poble sahrauí i el Regne de Marroc.

En tercer lloc, gràcies a la teoria de l'enquadrament es poden reconèixer els judicis valoratius introduïts a les peces informatives (Entman, 1993, p. 52). D'aquesta manera s'identificarien les avaluacions morals que els mitjans de comunicació espanyols realitzen dels actors implicats en el desenvolupament del conflicte sahrauí, com el Front Polisari, el govern espanyol, el govern del Marroc, l'ONU, etc.

Finalment, amb la teoria de l'enquadrament s'ha tractat d'establir quins són els remeis suggerits pels mitjans de comunicació amb la seua cobertura mediàtica (Entman, 1993, p. 52). En altres paraules, quines poden ser les propostes de solucions per al conflicte sahrauí plantejades per les principals capçaleres espanyoles als seus textos periodístics. Així com les previsions de desenllaç de la conflictiva ocupació marroquina reflectides a les seues notícies i articles.

Sistematització del marc metodològic

Per facilitar l'anàlisi de contingut s'ha decidit emprar tres taules que agilitzaren el procés d'estudi. La primera d'elles, dedicada a l'anàlisi mixte (a causa de combinar l'anàlisi quantitatiu amb la utilització de categories subjectives i valoratives), conté un recull dels diferents enquadraments presents a la cobertura i la seua distribució a les diverses publicacions. La segona taula es dedica a l'anàlisi qualitatiu i compta amb una explicació per cada enquadrament basada en exemples extrets de les pròpies notícies analitzades. Finalment, una tercera taula complementària completava l'anàlisi tenint en compte el tipus de fonts consultades a cada publicació.

El model d'anàlisi escollit per a aquest estudi, basat en treballs acadèmics anteriors que defensaven la combinació d'una anàlisi quantitativa i qualitativa, troba la seua referència en casos previs com els de María Gómez y Patiño (2011 y 2012), Ana Vicent Sales (2016), Pedro Javier Martínez Martínez (2016) i Antonia Isabel Nogales Bocio (coord., 2016).

Resultats

Resultats de l'anàlisi del primer període (primavera de 1991)

Després d'haver realitzat l'anàlisi dels dos períodes seleccionats es poden percebre uns resultats concrets. Destaca la valoració positiva que *El País* (el mitjà de comunicació escollit en aquesta primera anàlisi) ofereix de l'ONU i la seua missió pacificadora al conflicte, augurant la propera realització d'un referèndum organitzat per la Minurso que puga permetre acabar amb setze anys d'enfrontaments i ocupació marroquina. Pel que fa a la primera etapa escollida, com s'ha explicat prèviament al disseny metodològic, s'han analitzat un total de vint-i-cinc peces periodístiques publicades a *El País* durant la primavera de 1991.

Durant aquest període, el mitjà de comunicació compta amb dos principals corresponsals que es divideixen la cobertura mediàtica: Ferran Sales i Ana Camacho. Ferran Sales actua com corresponsal d'*El País* a la zona del Magreb. És a dir, no solament informa del procés diplomàtic pel que està passant el conflicte sahrauí a la primavera de 1991, sinó que també publica notícies sobre la situació política al Regne de Marroc o l'Algèria.

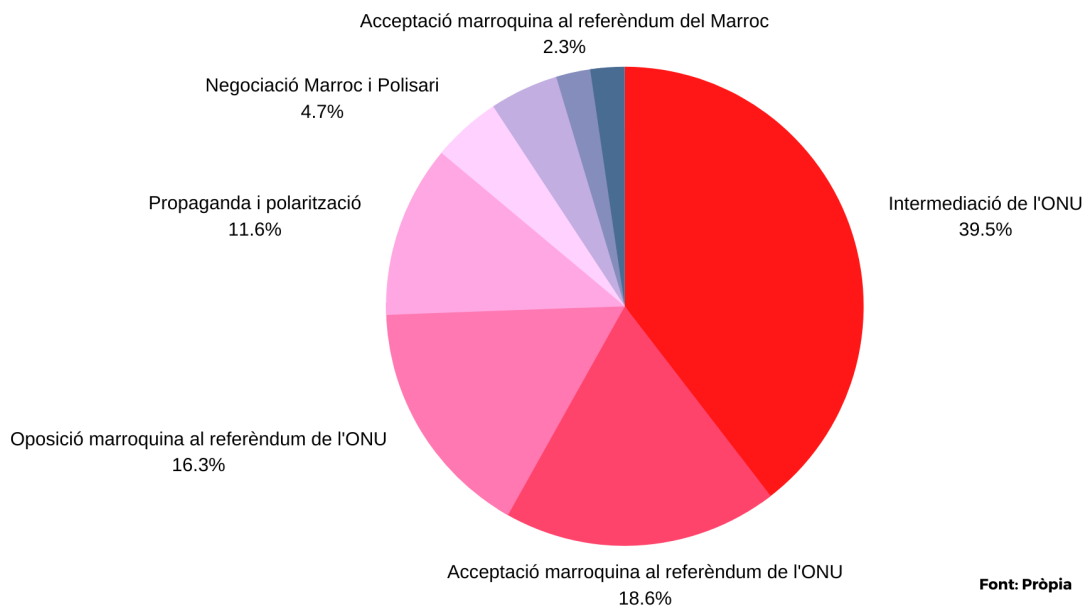
En canvi, l'auge de les tensions a l'Estat algerià al maig de 1991 (amb les vagues i manifestacions convocades pel recent partit Front Islàmic de Salvació, en creixement de cara a les cancel·lades eleccions de 1992 que portarien a la guerra civil algeriana) donarien lloc que Sales es centrara en cobrir eixe fet en front del pacificat i «aturat» conflicte sahrauí. Ana Camacho, aleshores, passa a ser l'encarregada de cobrir el conflicte sahrauí durant la secció final del període, influint en la cobertura realitzada pel mitjà de comunicació.

El canvi de periodista encarregat de cobrir les negociacions de l'enfrontament provoca alteracions en la cobertura, especialment pel que fa a la visibilització dels diferents actors implicats al conflicte. Sales, més proper a les fonts oficials marroquines, dona lloc a un enfocament més institucionalitzat del conflicte i centrat en la situació interna del Regne de Marroc. En les seues notícies es representa la conflictivitat a nivell social i polític que genera el referèndum de l'ONU a la societat marroquina, amb una clara oposició dels sectors opositors al govern de Hassan II. En el cas de Camacho, les seues fonts provenen majoritàriament del bàndol

sahrauí, tant del seu executiu (Front Polisari) com ciutadans. Açò permet que la perspectiva sahrauí entre a la cobertura mediàtica d'*El País*, ja que havia estat silenciada a les publicacions de Ferran Sales. La consulta de fonts sahrauís introduirà, també, un tractament més crític del govern alauí (especialment a l'esmentar la repressió comesa en territoris ocupats), allunyant-se de l'enfocament més institucional de la primera part del període.

En primer lloc, seria convenient començar l'exposició dels resultats del conflicte sahrauí a la cobertura d'*El País* pels enquadraments de definició. És a dir, els utilitzats pels mitjans de comunicació per determinar la situació de l'enfrontament i les seues dimensions. En aquest cas, es pot comprovar que el més present és el que fa referència a la intermediació de l'ONU. Aquest està present en el 68% de les notícies del període, però especialment en la segona meitat a partir de l'acceptació de Hassan II de la proposta consultiva realitzada per la organització internacional.

Enquadraments de definició del conflicte a la primavera de 1991

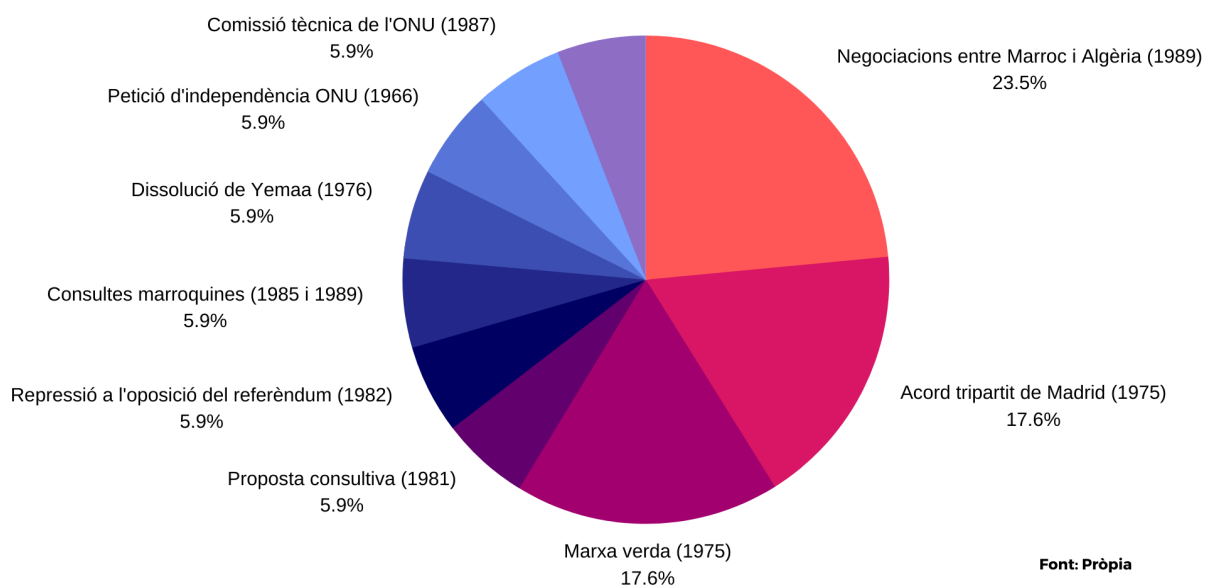

Abans d'aquest anunciament, la primera meitat del període seleccionat (d'abril a juny de 1991) compta amb una forta presència de dos enquadraments de definició del conflicte concrets: l'oposició (28%) i acceptació marroquina al referèndum de l'ONU (32%). A la seua cobertura, Ferran Sales destaca com diversos actors polítics marroquins (nacionalistes i socialistes) s'oposen a la consulta proposada per l'ONU ja que temen perdre el domini marroquí de les zones ocupades.

El corresponsal dona veu a aquestes propostes (l'oposició al govern de Hassan II) envers el gran silenci que manté la monarquia alauí respecte al referèndum internacional. Al mateix temps, malgrat que la pronunciació del govern marroquí no és oficial, moltes de les publicacions de la primera meitat del període comencen a suggerir l'acceptació de Hassan II a la consulta internacional com la sortida més efectiva del conflicte. Aquest enquadrament conviu durant els primers compassos del període amb la negació política d'actors marroquins a la consulta amb la intenció de fer palesa la diversitat d'opinions present al país i generar expectació respecte a la decisió final del governant del Regne de Marroc.

Pel que fa als enquadraments que *El País* utilitza per definir les causes del conflicte sahrauí al període de 1991, cal destacar que el mitjà de comunicació introdueix molt pocs a les seues publicacions. Aquests són els utilitzats pels mitjans de comunicació per definir les raons, context, interessos o motivacions que han provocat la situació concreta d'un conflicte. L'enquadrament més present d'aquest tipus a l'etapa seleccionada (malgrat que tan sols en el 16% de les notícies analitzades) és la referència a les negociacions frontals entre Marroc i Algèria realitzades al 1989. Aquest es troba present sobretot a les notícies que descriuen una nova reunió entre Hassan II i Benyedid (president de l'Estat algerià) al maig de 1991.

Enquadraments de causes del conflicte a la primavera de 1991

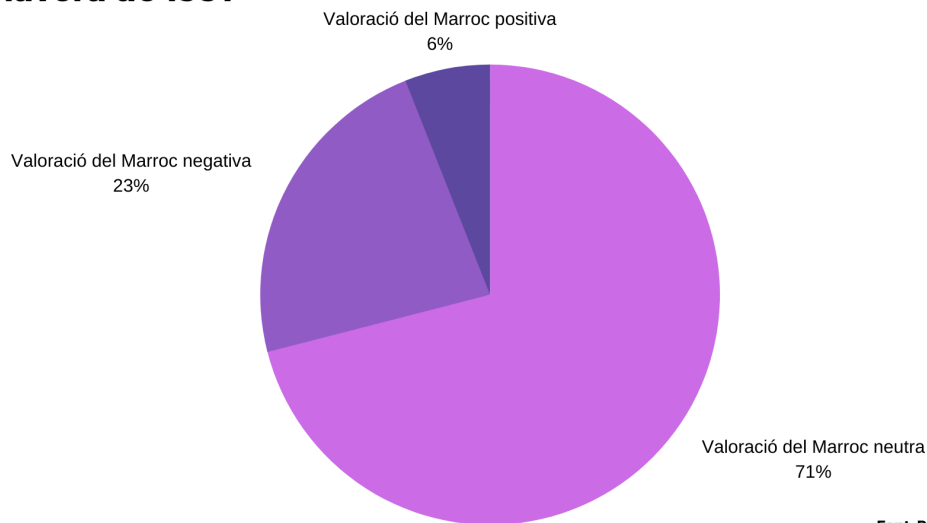

Els altres dos enquadraments amb una major presència a la cobertura són l'acord tripartit de Madrid i la marxa verda com causes del conflicte sahrauí. En canvi, tan sols es poden trobar en el 12% de les notícies analitzades respectivament. Aquest fet crida especialment l'atenció, ja que podrien ser considerats com l'incident incitador de l'ocupació marroquina i tenen una visibilitat molt limitada a la cobertura. La resta d'enquadraments trobats en aquest apartat apareixen solament en una notícia del període. A més, moltes de les notícies (el 44% de les publicacions analitzades) no contenen cap enquadrament que tracte d'explicar les causes (ni històriques ni contemporànies) que han portat a l'enfrontament sahrauí. Per tant, *El País* ofereix una cobertura mediàtica molt descontextualitzada en gairebé tots els seus articles d'aquesta etapa.

El tercer tipus d'enquadraments analitzats, com s'ha explicat anteriorment al disseny metodològic, són les percepcions que *El País* transmet dels actors involucrats en el conflicte sahrauí i les seues accions empreses. Aquests enquadraments són introduïts a les cobertures mediàtiques dels conflictes avaluar moralment els implicats en el desenvolupament d'un enfrontament. Començant pel govern espanyol, cal destacar que aquest es troba molt poc reflectit en el període seleccionat (tan sols en el 12% de les notícies analitzades), malgrat que amb una representació majoritàriament positiva a causa del seu suport al referèndum i la seua predisposició a col·laborar en la seua realització.

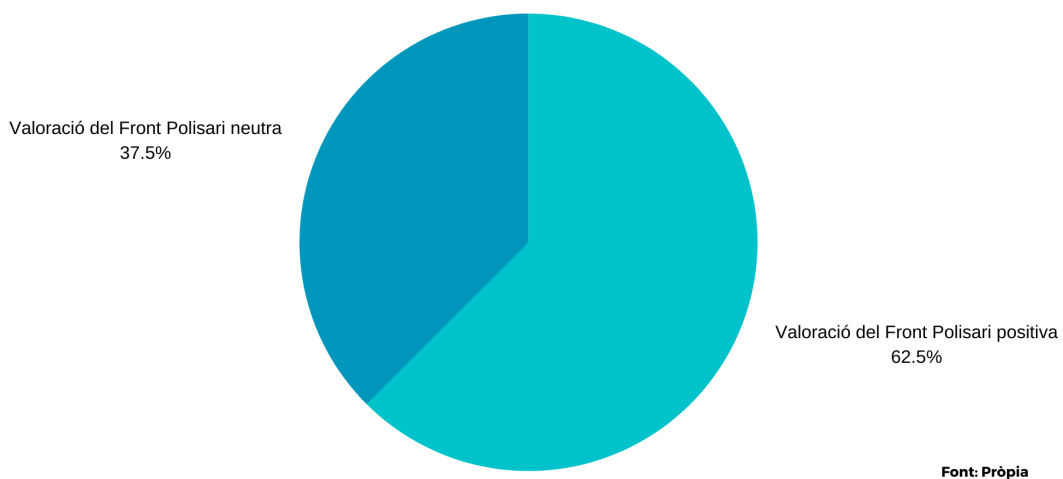
El govern marroquí, per altra banda, està present gairebé en quasi totes les publicacions del període (el 68%) i rep un tractament majoritàriament neutre. Sols se'n parla de manera clara en una ocasió, quan Marroc allibera els presos sahrauís amb la intenció de seguir endavant amb els requisits acordats per la realització del referèndum de l'ONU. En canvi, la cobertura realitzada en *El País* canvia lleugerament a partir de l'activitat d'Ana Camacho, més predisposada a comptar amb fonts d'origen sahrauí per als seus articles i, per tant, traslladar a les publicacions la repressió comesa pel règim alauí a les zones ocupades i oferint-ne una visió més negativa.

Enquadraments d'avaluació moral del Regne de Marroc a la primavera de 1991

Curiosament, el Front Polisari no compta amb gaire representació al període seleccionat: sols es troba en el 32% de les notícies. D'aquestes, la majoria (el 20%) ofereixen una visió positiva de l'organització militar sahrauí reflectint la seua aprovació pràcticament incondicional del referèndum de l'ONU i la seua intenció per donar lloc a una nació sobirana i democràtica (complint així amb la seua funció de govern militar en funcions). En la resta se n'ofereix una visió neutra, concretament quan es parla de les seues frustrades negociacions amb el Regne de Marroc en les quals exposa a l'actor sense realitzar judicis de valor.

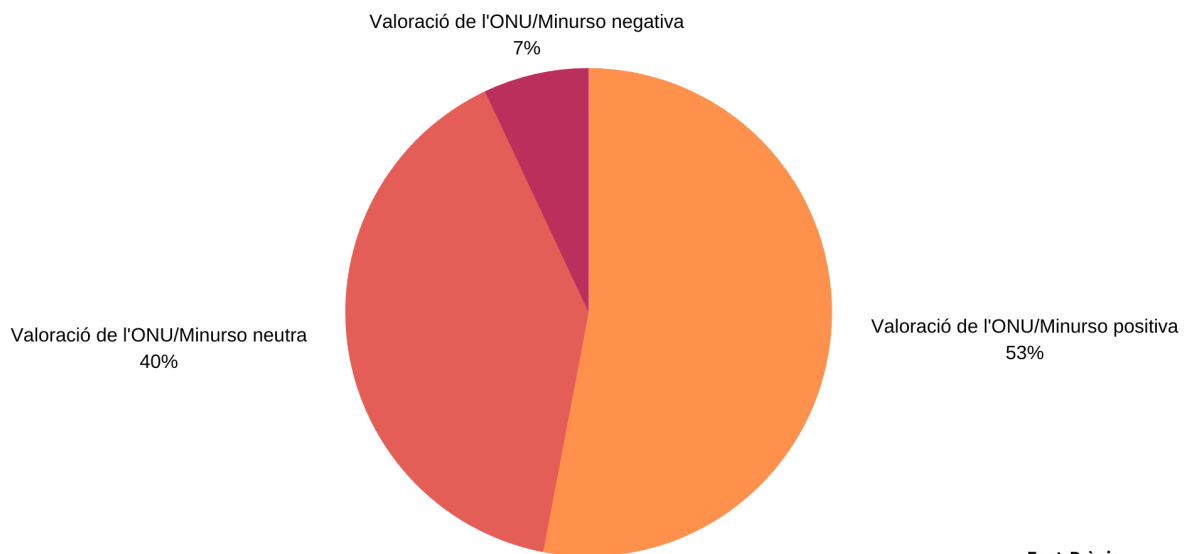
Enquadraments d'avaluació moral del Front Polisaria a la primavera de 1991

La valoració positiva de la Minurso i l'ONU és un dels enquadraments més presents en aquest apartat de l'anàlisi (fins el 32% de les notícies), coincidint com hem vist prèviament amb la intermediació de l'ONU en la definició del conflicte i, posteriorment, la celebració del referèndum en les propostes de solució. Malgrat no utilitzar gaire lèxic valoratiu al parlar d'aquest actor, gran part dels articles reflecteixen l'organització institucional com l'encarregada de portar la solució definitiva al conflicte, proporcionant-ne una visió positiva de la institució. L'ONU és un dels actors amb major presència en el període analitzat, en el 60% de les publicacions.

Junt amb el marcat optimisme de prou de les notícies analitzades al període, en les quals l'ONU es representa de manera positiva per part d'*El País*, altre nombre considerable de publicacions (el 24%) ofereix una visió menys efusiva de l'organització. En gran nombre de les quals la consulta plantejada per la institució internacional passa a un segon plànol per la reunió entre Hassan II i Benyedid. Finalment, també es proporciona una visió negativa de l'ONU en una ocasió a causa de consultar fonts sahrauís al final del període esmentant que els sahrauís desconfien de la intenció de l'ONU a causa de la comissió tècnica que la organització va realitzar al 1987 i va resultar poc profitosa per al poble sahrauí.

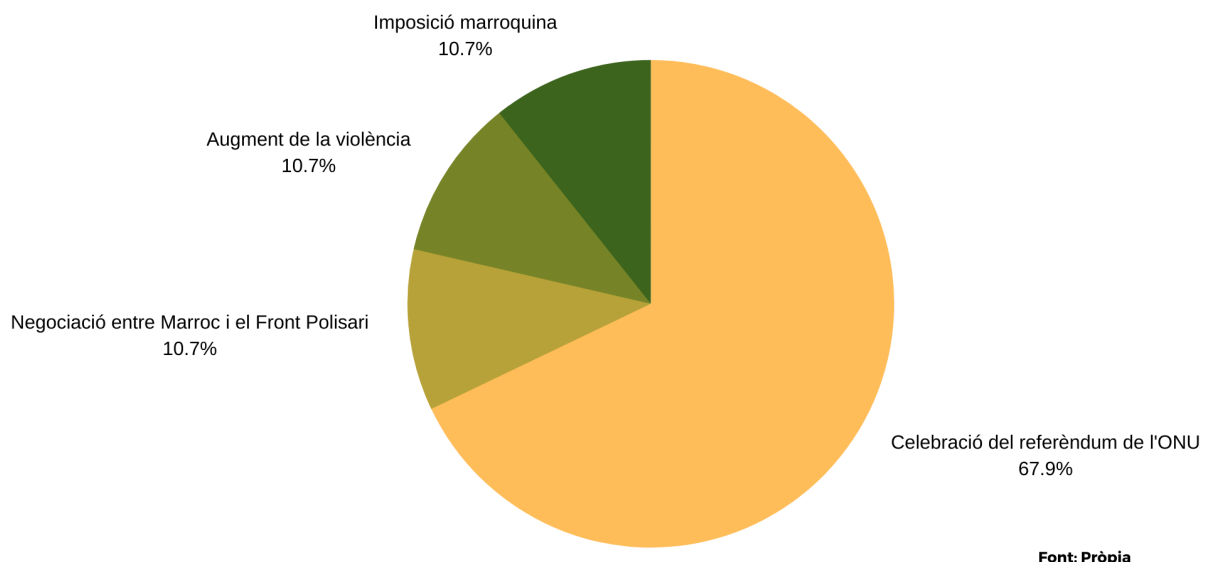
Enquadraments d'avaluació moral de l'ONU a la primavera de 1991

Algèria rep un tractament molt positiu per part d'*El País* en una de les notícies analitzades. Per ser més exactes, en l'article que el mitjà dedica exclusivament a descriure la reacció positiva de l'estat respecte a la proposta de l'ONU, fent palesa en la publicació la cerca continuada d'Algèria d'una solució diplomàtica del conflicte sahrauí. Així i tot, la valoració neutra de les accions del govern d'Algèria és l'enquadrament més present a aquest període respecte a l'estat nord-africà (en el 24% de les publicacions). Aquest es troba present majoritàriament en les notícies que descriuen la reunió entre Hassan II i Benyedid, tractant l'Estat algerià de manera imparcial i reflectint-lo com un actor polític similar al seu rival directe, Marroc.

L'últim actor present en la cobertura mediàtica d'*El País* en aquest període són els partits de l'oposició marroquina. Aquests no apareixen representats de manera negativa, ja que malgrat que en la cobertura mediàtica se'n parla del seu ús dels mitjans de comunicació propis o la utilització de discursos populistes per difondre la seua tesi marroquinista, no se'ls defineix com un enemic conflictiu del govern alauí.

Enquadraments de propostes de solució a la primavera de 1991

Finalment, l'últim tipus d'enquadraments analitzats han sigut les propostes de solució presents a la cobertura mediàtica d'*El País*. És a dir, les previsions de desenllaç de l'ocupació marroquina i els remeis suggerits pel mitjà de comunicació. Al període de 1991 hi ha un clar predomini de la visió optimista d'una celebració

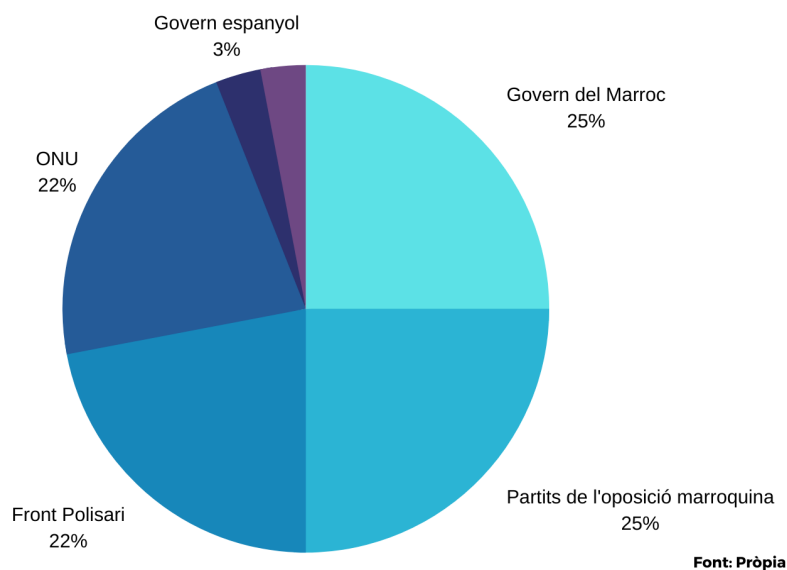
propera del referèndum. Aquest enquadrament està present en el 76% de les peces analitzades, convertint-se en l'enquadrament més comú de tota la cobertura realitzada per *El País* a la primera etapa seleccionada.

És gaire raonable la forta presència d'aquest enquadrament en aquest període. Després de 17 anys de conflicte bèl·lic i la declaració no oficial de pau per part del Front Polisari al gener de 1990, la solució diplomàtica a través de l'ONU es concep com l'única manera factible de resoldre el conflicte sahrauí, ja estancat en aquest moment.

Els altres enquadraments de propostes de solució per al conflicte sahrauí compten amb una considerablement presència inferior a la cobertura (presència en tan sols el 12% de les notícies respectivament). La resolució de l'enfrontament per la sobirania del Sàhara Occidental mitjançant l'anomenada «tercera via» (alternativa a la consulta de l'ONU i proposada per alguns actors polítics marroquins), l'augment de la violència o la imposició marroquina sobre els territoris ocupats apareixen fortament eclipsats a l'anàlisi, a causa de la confiança en el moment en el referèndum coordinat per la organització internacional.

Per acabar, pel que fa a les notícies consultades per a la realització de la cobertura mediàtica d'*El País* en aquest període, cal destacar que la consulta als diferents actors està considerablement equilibrada. El govern del Marroc i els partits de l'oposició marroquina apareixen com font d'informació en el 32% de les publicacions analitzades, respectivament, junt amb el Front Polisari i membres de l'ONU (28% de les notícies respectivament). Malgrat que a nivell quantitatiu les diferents fonts estan equilibrades, no és així en el transcurs del període. En la primera meitat del període predominen les fonts d'origen marroquí, mentre que en la segona secció de l'etapa tenen una gran presència les fonts d'origen sahrauí i l'ONU. Per altra banda, les fonts no oficials més comunes són diplomàtics i mitjans de comunicació marroquins, presents al 16% de les peces del període respectivament.

Fonts oficials consultades a la primavera de 1991

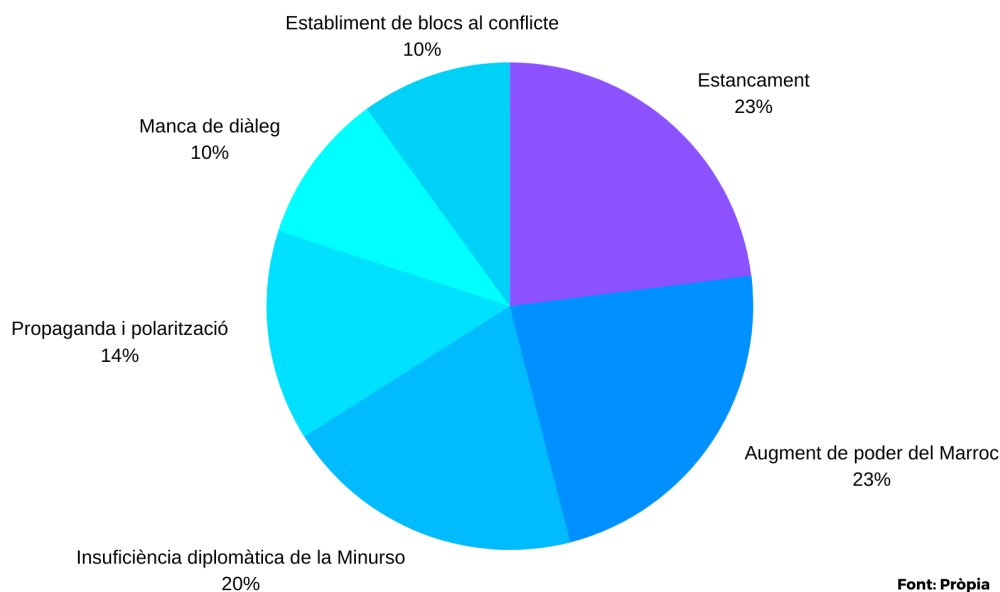

Resultats de l'anàlisi del segon període (tardor de 2020)

El segon període analitzat, amb vint-i-quatre notícies publicades a la tardor de 2020 en *El País*, *La Vanguardia* i *El Mundo*, ofereix uns resultats diferents als de la primera mostra. El to present en la cobertura del conflicte canvia significativament, de l'optimisme al 1991 (influït per l'inici de la pacificació del conflicte a partir de la mediació de l'ONU i l'esperança en la propera realització del referèndum d'independència sahrauí) a un caràcter escèptic, crític i menys esperançat a la segona etapa estudiada.

En aquest cas, els dos enquadraments de definició del problema més presents en aquesta segona etapa (ubicats en el 54,2% de les notícies) són l'estancament del conflicte i l'augment de poder del Marroc al nord d'Àfrica. L'estancament, per una banda, apareix als tres mitjans de comunicació, malgrat que amb una major presència a *El País*, on està present en la majoria de les seues notícies. Els mitjans utilitzen aquest enquadrament per donar context a la tornada a les armes en el conflicte sahrauí, com una de les raons que han motivat el trencament del tractat de pau.

Enquadraments de definició del conflicte a la tardor de 2020

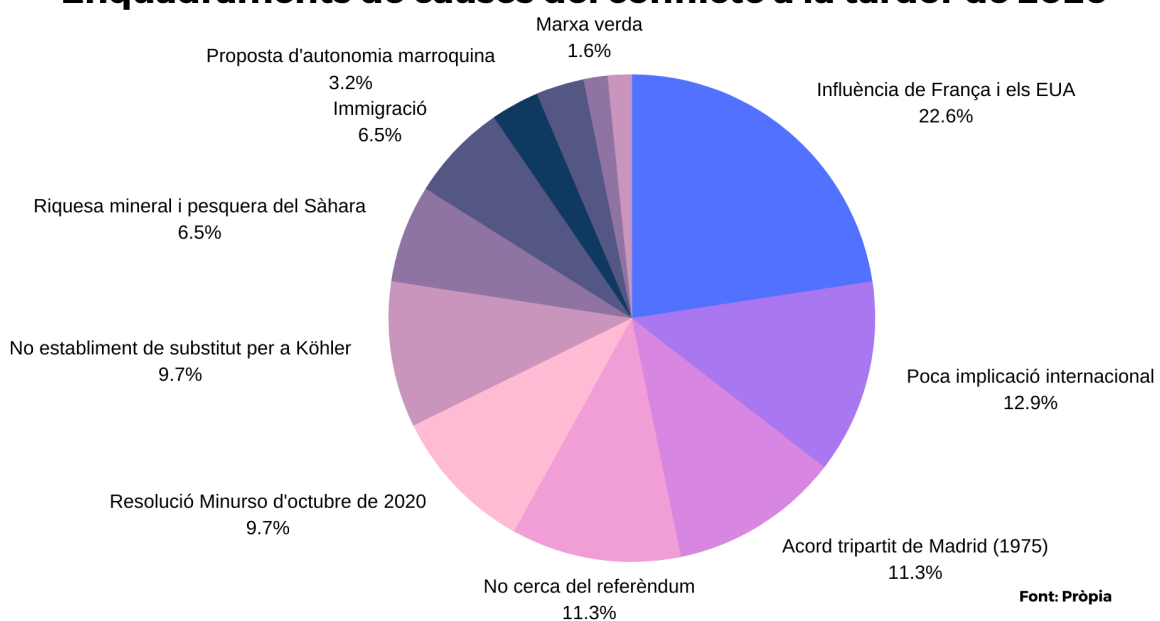
L'augment de poder del Marroc al nord d'Àfrica, per altra banda, està present als tres diaris analitzats, però, especialment a *El País* i guarda una relació directa amb la perspectiva d'una futura imposició marroquina: la més present a la cobertura mediàtica com es desenvoluparà posteriorment. Els mitjans descriuen la rebuda de suport internacional al Regne de Marroc abans i després del tractat de pau com la causa ineludible de l'augment del seu poder al nord del continent africà. La presència tan abundant d'aquest enquadrament a l'hora de definir el conflicte dona lloc que la tesi d'una probable imposició marroquina siga la més present a la cobertura mediàtica del període analitzat.

Altre enquadrament molt present en aquest apartat de l'anàlisi és la insuficiència diplomàtica de la Minurso (en el 45,8% de les publicacions estudiades), que apareix especialment a *El País*, estant present gairebé a totes les notícies analitzades del període. En canvi, no apareix a les notícies analitzades de *La Vanguardia* i solament de manera esporàdica a *El Mundo*. Aquest és l'enquadrament més important a l'hora de definir el conflicte sahrauí a la cobertura mediàtica d'*El País*, ja que està present gairebé a totes les notícies d'aquest període i amb una forta presència al text. El mitjà de comunicació es presenta molt crític respecte a la capacitat resolutiva de la institució internacional per resoldre el conflicte o, fins i tot, aplega a considerar-lo el principal causant de la tornada a les armes a causa de la insatisfacció del Front Polisari per les consecutives negociacions.

La cobertura mediàtica compta amb altres enquadraments amb gaire presència a les notícies analitzades. Per exemple, destaca l'èmfasi que els mitjans de comunicació espanyols proporcionen a la propaganda i polarització, enquadrament que es pot trobar en el 33,3% de les notícies del període. Aquest es troba present també als tres mitjans de comunicació de forma gairebé similar, moltes vegades relacionat amb l'enquadrament de la manca de diàleg. Mitjançant aquest enquadrament, els mitjans de comunicació expliquen la gran divisió que s'ha produït en el conflicte sahrauí i la manipulació comunicativa realitzada pels dos bàndols enfrontats per parts iguals.

Pel que fa als enquadraments que els mitjans de comunicació espanyols utilitzen per definir les causes de la situació actual del conflicte sahrauí, el més comú d'aquest tipus és la influència de França i els EUA, que es troba en el 58,3% de les notícies dels tres mitjans analitzats. La seua considerable presència està justificada en les dues meitats del període analitzat (octubre, novembre i desembre de 2020). Per una banda, el suport de França al Regne de Marroc explica la posició favorable de l'ONU i les resolucions de la Minurso. Per altra, el reconeixement de l'expresident dels EUA Donald Trump de la sobirania marroquina sobre el territori sahrauí augmenta la influència de Marroc al continent africà i el posiciona positivament al conflicte.

Enquadraments de causes del conflicte a la tardor de 2020

L'altra causa actual que els mitjans de comunicació introdueixen més a les seues publicacions és la poca implicació internacional en el conflicte (ubicada en el 33,3% de les notícies analitzades). L'enquadrament es troba present als tres mitjans de comunicació analitzats, malgrat que amb una major presència d'*El Mundo*. Segons els diaris aquesta és una de les principals raons que ha portat a l'estancament del conflicte a més del poc èxit de les negociacions tutelades per l'ONU.

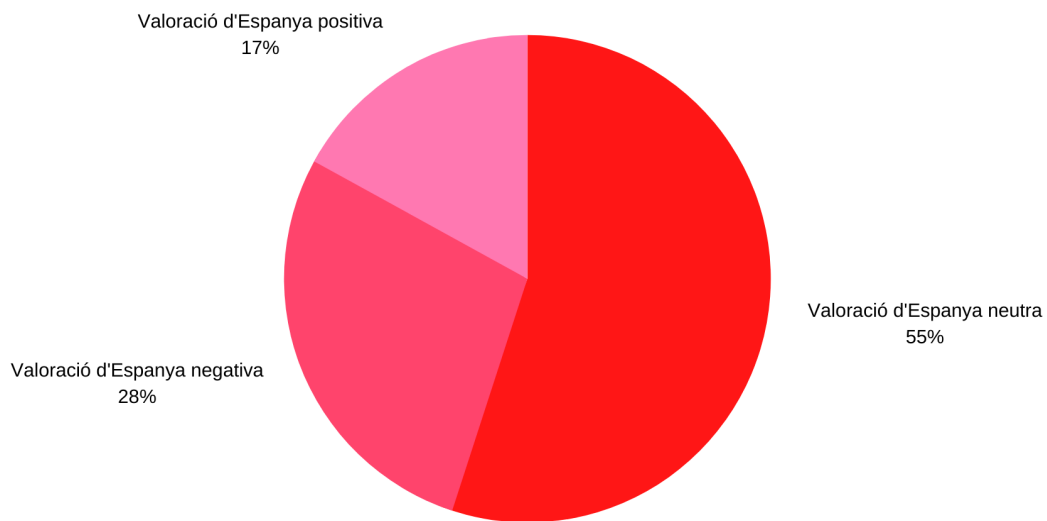
Altrament, les causes històriques que han portat a la situació actual del conflicte sahrauí més comunes a la cobertura són l'acord tripartit de Madrid del 1975 i l'abandonament de la cerca del referèndum a les consecutives negociacions de la Minurso a partir del 2001, ambdues presents en el 29,2% de les peces periodístiques estudiades. En primer lloc, l'acord tripartit de Madrid està present de forma esporàdica a *El País* i *La Vanguardia* i amb molta incidència en el cas d'*El Mundo* (present a totes les notícies analitzades). En aquest cas resulta especialment curiosa la selecció del llenguatge, ja que *El País* i *La Vanguardia* descriuen com Espanya «va abandonar» el territori (Navarro, 11 de desembre de 2020). *El Mundo*, per altra banda, descriu com l'Estat espanyol «va cedir» l'administració del territori al Marroc i Mauritània (Meneses, 14 de novembre de 2020), justificant a través de les circumstàncies del moment la decisió del govern espanyol al 1975.

En segon lloc, la no cerca del referèndum a partir del 2001 està present als tres mitjans de comunicació analitzats, especialment a *La Vanguardia* i *El Mundo*. Malgrat que *El País* és el mitjà més crític amb el paper realitzat per la Minurso i la seua relació amb el desenvolupament del conflicte, *El Mundo* i *La Vanguardia* també expressen l'abandonament de la cerca del referèndum a les negociacions de l'ONU com la principal causa que ha portat a l'estancament del conflicte.

A l'hora de realitzar judicis de valor respecte a les accions comeses pels diferents actors implicats en el conflicte sahrauí, destaca perquè en la cobertura d'*El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia* es reflecteixen els actors polítics majoritàriament de manera neutra, excepte alguns exemples. En primer lloc, els tres mitjans ofereixen una visió majoritàriament neutra (present en el 41,7% de les publicacions) de la posició i decisions empreses pel govern espanyol al conflicte sahrauí. En el 12,5% de les peces estudiades es valora de manera positiva la decisió del govern espanyol de recolzar de manera constant el diàleg i les negociacions per resoldre el conflicte, fins

i tot veient de manera negativa l'inici de les relacions entre el govern d'EUA i Marroc. En canvi, també s'aplega a considerar la posició del govern espanyol de manera negativa, especialment per fer en incís en la seua feble posició al conflicte (depenent de Marroc per aspectes com la migració), l'aprofitament dels recursos naturals del territori sahrauí o el seu alineament amb els actors internacionals que han deixat de buscar el referèndum com solució per al conflicte.

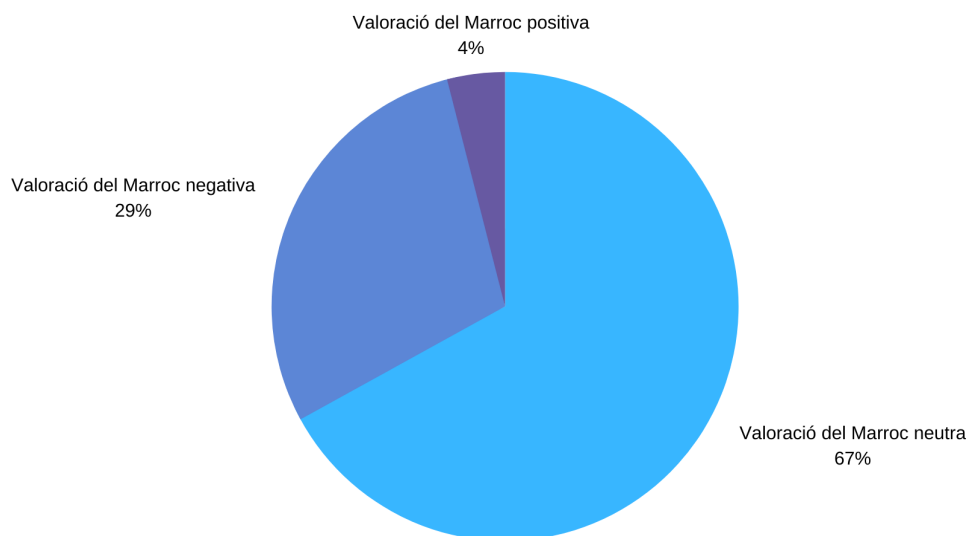
Enquadraments d'avaluació moral del govern espanyol a la tardor de 2020

Font: Pròpia

Pel que fa al govern marroquí, aquest també rep una cobertura amb un enquadrament majoritàriament neutre (66,7%), ja que les seues accions es descriuen sense utilitzar pràcticament lèxic valoratiu i amb molt pocs judicis de valor. S'aplega a descriure de manera positiva, en una notícia de *La Vanguardia*, la seua posició com «protector» d'Espanya i Europa en aspectes de seguretat a causa de la seua posició estratègica. En canvi, rep un major nombre de cobertures negatives (fins el 29,2% de les notícies), ja que en els tres mitjans s'aplega a considerar que Marroc s'està aprofitant de la situació del conflicte a partir de decisions diplomàtiques o bèl·liques amb una moralitat més qüestionable. Com s'ha exposat anteriorment, els mitjans identifiquen la rebuda de suport internacional (com els EUA, França o Emirats Àrabs, entre altres) com la principal raó de l'augment de la seua influència al Magreb. Coincideixen aquestes percepcions amb la previsió d'una probable imposició marroquina: enquadrament de proposta de solució més present a la cobertura mediàtica del període analitzat

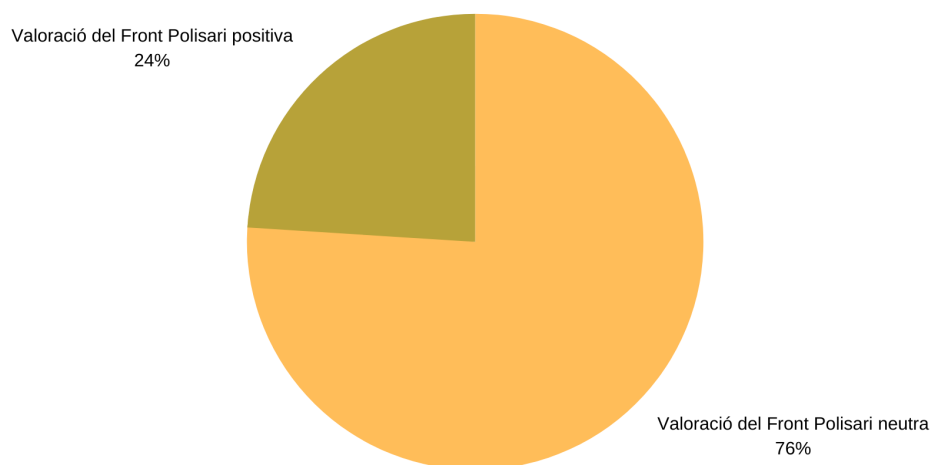
Enquadraments d'avaluació moral del Marroc a la tardor de 2020

Font: Pròpia

De manera similar al govern espanyol i marroquí, el Front Polisari compta amb una cobertura mediàtica majoritàriament de tipus neutre (58,3%). En canvi, destaca perquè no rep cap cobertura negativa en ninguna de les notícies analitzades, i aplega a rebre una representació positiva fins en el 20,1% de les notícies analitzades. En aquest cas, els diaris no apleguen a parlar positivament de manera explícita del grup militar, sinó que apleguen a justificar les seues accions com a conseqüència de l'estancament del conflicte i la incapacitat de la Minurso per poder oferir el referèndum d'independència.

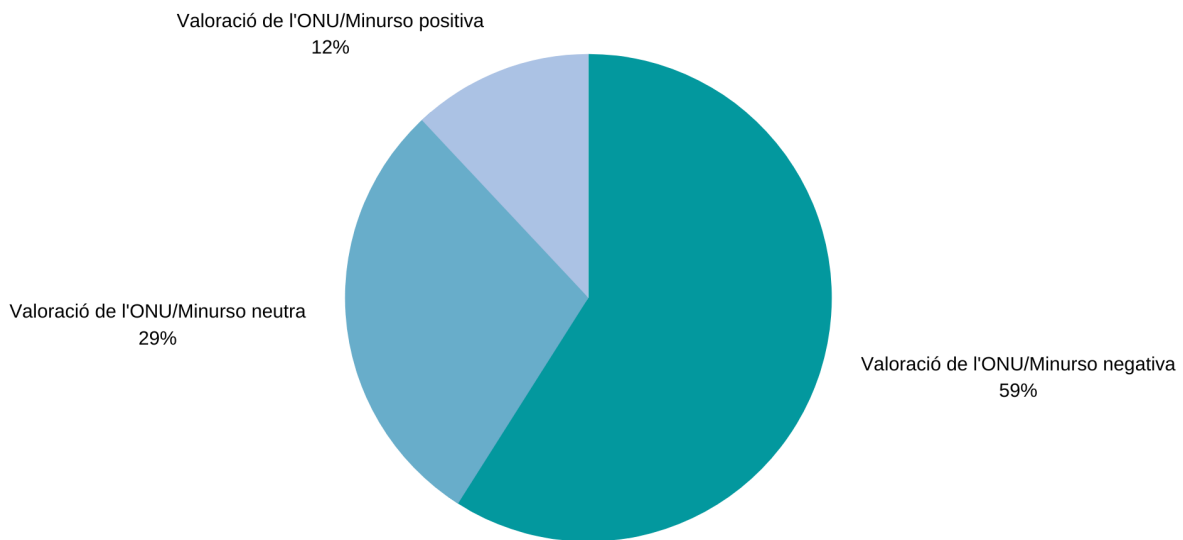
Enquadraments d'avaluació moral del Front Polisari a la tardor de 2020

Font: Pròpia

La Minurso, i l'ONU com institució negociadora, és el primer actor del conflicte que rep una cobertura majoritàriament negativa (al 41,7% de les publicacions). Els tres mitjans de comunicació coincideixen en alguna ocasió en què la seua gestió no sols no ha proposat una garantia real de solució del conflicte, sinó que a més ha fomentat la tornada a les armes a causa de la seua inacció. *El País* és el mitjà de comunicació que més realitza una cobertura negativa de la institució, coincidint amb els seus enquadraments més presents a la cobertura (la insuficiència diplomàtica de la Minurso o la resolució de la Minurso d'octubre de 2020).

Enquadraments d'avaluació moral de l'ONU a la tardor de 2020

Font: Pròpia

L'executiu de Donald Trump coincideix amb la Minurso en aquest apartat, ja que ambdós compten amb una cobertura mediàtica majoritàriament negativa (al 16,7% de les notícies). Els que ofereixen més aquesta visió són *El País* i *La Vanguardia*, que critiquen la interessada decisió de Trump com un impediment major per a la solució diplomàtica del conflicte. En algunes peces s'aplega a esmentar que és una mostra del «menyspreu» que Trump sent cap a l'ONU (Navarro, 11 de desembre de 2020).

La cobertura del govern d'Algèria, per altra banda, destaca per ser gaire positiva (el 12,5%), malgrat que la meitat de les notícies analitzades compten amb una cobertura neutra (16,7%). Des dels mitjans es compta de manera positiva com aquest estat segueix recollint els refugiats sahrauís després de l'ocupació

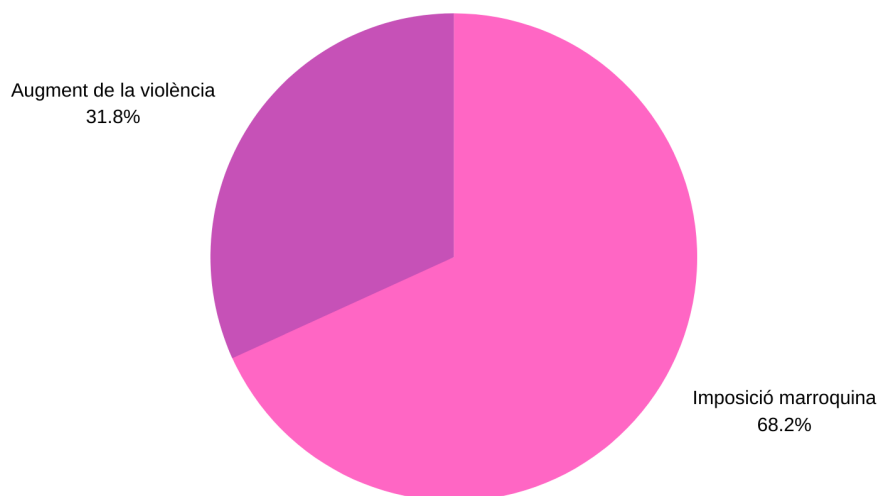

marroquina, realitzant una tasca fins i tot catalogada com «humanitària». També els mitjans destaquen com, malgrat el seu proper posicionament al conflicte (suport al Front Polisari i frontera territorial amb els contendents), Algèria opta per demanar el diàleg als dos bàndols enfrontats. En canvi, els mitjans posen en dubte l'efectivitat de les seues intencions a causa de la greu crisi interna a nivell polític que pateix l'Algèria. Així com apleguen a suggerir que Algèria no proporciona un suport major al Front Polisari a causa del seu interès en no enfrontar-se al Marroc.

Per acabar, *La Vanguardia* ofereix una visió negativa de Pablo Iglesias en dues de les seues notícies d'aquest període (el 8,3% de les publicacions estudiades). El diari barcelonès critica l'oportunisme de l'antic dirigent de Podemos, ja que el polèmic tuit en suport del Front Polisari es tracta de l'únic posicionament recent respecte al conflicte sahrauí. Per tant, ho consideren una manera personalista de dificultar les relacions entre el Marroc i l'Estat espanyol.

Finalment, crida l'atenció que no hi ha enquadraments de proposta de solució positius per al conflicte sahrauí en el segon període analitzat. Ni *El País*, ni *El Mundo*, ni *La Vanguardia* conceben en cap de les seues notícies una possible negociació entre el Marroc i el Front Polisari, la mediació de l'ONU o la realització final del referèndum. L'enquadrament més comú en aquest apartat és la pessimista perspectiva d'una progressiva imposició marroquina, present en el 70,1% de les peces estudiades. A causa de diverses raons com el suport de països com EUA o França, les victòries diplomàtiques aconseguides pel Marroc abans del trencament del tractat de pau o les resolucions favorables de la Minurso, els tres mitjans coincideixen en el domini progressiu marroquí del Sàhara, fins i tot, sense haver de recórrer a l'enfrontament directe.

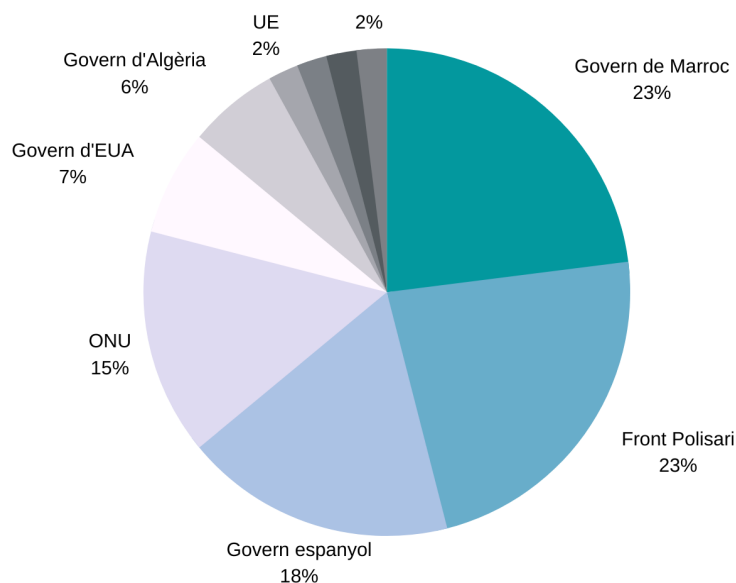
Enquadraments de propostes de solució a la tardor de 2020

Font: Pròpia

Altre enquadrament gaire present en la cobertura mediàtica de la tardor de 2020 és el probable augment de la violència, augurant una tornada a l'enfrontament directe en el conflicte sahrauí (29,2%). En canvi, aquesta idea es troba present majoritàriament en les primeres publicacions del període. En un primer moment, quan la tensió creix al conflicte a causa de la concentració sahrauí a la zona fronterera i el desplegament de tropes marroquines per dispersar els manifestants, els mitjans opten per la visió d'un enfrontament directe pròxim. Però, aquest desapareix progressivament de la cobertura a mesura que el Marroc es decideix a no reconèixer la guerra plantejada pel Front Polisari i els EUA reconeixen la sobirania marroquina sobre el Sàhara Occidental.

Fonts oficials consultades a la tardor de 2020

Per concloure amb l'exposició dels resultats, caldria destacar que la cobertura mediàtica de la tardor de 2020 ofereix una consulta equilibrada de fronts, comptant amb informacions del Marroc i el Front Polisari en el 70,1% de les notícies analitzades, respectivament. Altres fonts oficials molt comunes són les del govern espanyol (ubicades en el 54,2% de les publicacions) i membres de l'ONU (consultades fins en el 45,8% de les peces analitzades). Les fonts no oficials més presents a l'exercici d'*El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia* són els mitjans de comunicació marroquins (presentes en el 29,2% de les notícies) i acadèmics i experts i periodistes, en el 12,5% de les publicacions respectivament.

Discussió i conclusions

Anàlisi diacrònica

Com s'ha exposat anteriorment al disseny metodològic, el present treball compta amb una doble naturalesa al seu estudi basada en la proposta metodològica d'Anabela Carvalho (2000). Per una part, es tracta d'una anàlisi diacrònica ja que es realitza una comparativa entre dos períodes mediàtics seleccionats (la primavera de 1991 i la tardor de 2020). Per altra, l'estudi també ofereix una perspectiva sincrònica a causa de comptar amb una mostra composta per tres mitjans de comunicació diferents a la segona etapa. Així que una vegada exposats els resultats de l'anàlisi es poden extraure les deduccions respecte a les dues comparatives.

Començant per l'anàlisi diacrònica, es pot notar un canvi considerable entre la cobertura mediàtica realitzada per la premsa espanyola entre la primavera de 1991 i la tardor de 2020. Entre els dos períodes escollits es pot percebre fàcilment un canvi de tendència respecte a la concepció de l'ONU i la seua missió per la realització del referèndum sahrauí, la Minurso. Entre abril i juny de 1991, el fet que segons *El País* més defineix la situació contemporània del conflicte sahrauí és la mediació de l'ONU per resoldre la problemàtica entre el Regne de Marroc i el Front Polisari. La presència d'aquest enquadrament en el 68% de les notícies publicades pel mitjà de comunicació en aquest període fa palesa en la confiança establerta en les accions de l'organització internacional.

Aquesta confiança, però, contrasta greument amb els enquadraments utilitzats pels mitjans de comunicació espanyols per definir el conflicte a finals de 2020. En eixe moment, *El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia* defineixen la situació actual del conflicte sahrauí com una problemàtica estancada a causa de la insuficiència diplomàtica de la Minurso, que després de trenta anys ha deixat d'avançar en aconseguir una resolució consultiva per resoldre l'ocupació, donant lloc a una progressiva imposició marroquina sobre el Sàhara Occidental.

La desconfiança amb l'efectivitat de la institució internacional també s'evidencia en altres apartats de l'anàlisi, com les previsions de futur que els mitjans de comunicació espanyols escollits ofereixen de la conclusió del conflicte sahrauí. Mentre que al 1991, *El País* estableix la realització del referèndum d'independència

sahrauí com la situació futura més plausible; en 2020 els mitjans de comunicació confien en una progressiva imposició marroquina sobre el territori, afavorida per la seua feina diplomàtica i els seus aliats a nivell internacional. La desigualtat en aquest aspecte entre els dos períodes és tan marcada que cap de les vint-i-quatre notícies analitzades de la tardor de 2020 concep la realització del referèndum o la mediació de l'ONU com una possibilitat al futur.

El canvi més considerable respecte a la valoració moral dels actors implicats en el conflicte sahrauí recau en la cobertura mediàtica que han rebut l'ONU i la Minurso en els dos períodes. En la mostra de 1991, aquesta rep una visió majoritàriament positiva (coincidint amb la definició del conflicte i la perspectiva de futur realitzada per *El País*) a causa de la confiança dipositada en la seua capacitat per resoldre el conflicte de manera diplomàtica. Açò contrasta considerablement amb les notícies publicades a la tardor de 2020, en les quals la institució internacional és l'únic actor implicat junt amb el govern dels EUA en rebre una representació amplament negativa.

La resta d'actors polítics compten amb una representació gaire semblant en els dos períodes. El tractament del govern del Marroc i el de l'Estat algerià és majoritàriament neutre en les dues etapes. Altrament, el Front Polisari passa de rebre una representació majoritàriament positiva al 1991 a altra de caire més neutra al 2020, malgrat que sense notícies amb un posicionament negatiu. El govern espanyol, per altra banda, compta amb molt poca representació al període de 1991 i és valorat de manera gaire positiva a les publicacions d'*El País*. La situació canvia al 2020, quan es converteix en un actor amb una representació més neutra i amb més valoracions negatives que positives segons els mitjans de comunicació seleccionats.

Respecte a les causes, l'acord tripartit de Madrid apareix en els dos períodes com l'origen directe de l'ocupació marroquina. Malgrat que l'anàlisi de 1991 mostra com la cobertura mediàtica considera més influents situacions internes del propi conflicte (especialment les primeres reunions entre Marroc i l'Algèria al 1989) i, per altra banda, al 2020 es concep que la situació del conflicte sahrauí ha estat més influïda per condicions externes com la influència de França i els EUA, la poca implicació internacional, la resolució de la Minurso d'octubre de 2020 o el no establiment d'un substitut per a l'enviat de l'ONU al Sàhara Occidental Horst Köhler.

Per finalitzar amb la comparativa diacrònica, caldria esmentar la similitud que es produeix en la selecció i consulta de fonts informatives als dos períodes. Tant a la primavera de 1991 com a la tardor de 2020, els mitjans de comunicació espanyols recorren de manera equilibrada a informacions provinents tant del Regne de Marroc com del Front Polisari. La informació proporcionada per representants de l'ONU i la Minurso es troba molt present de manera similar als dos períodes.

Respecte a les fonts d'origen oficial, el principal tret destacable és la consulta realitzada a fonts del govern espanyol. En el primer període, 1991, tan sols s'utilitzen fonts provinents de l'executiu espanyol en una ocasió durant tota la cobertura mediàtica. Açò contrasta amb la segona etapa seleccionada, quan membres del govern en coalició de Pedro Sánchez es converteixen en la tercera font més consultada durant la tardor de 2020. Finalment, pel que fa a les fonts no oficials, en els dos períodes predominen les informacions extretes de mitjans de comunicació marroquins, junt amb diplomàtics (especialment al 1991) i acadèmics i experts i periodistes.

Anàlisi sincrònica

En segon lloc trobem les deduccions extretes a l'anàlisi sincrònica a causa de l'estudi de tres mitjans de comunicació diferents (*El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia*) en el període de 2020. Cadascuna d'aquestes capçaleres ofereix una perspectiva i enfocament a la cobertura mediàtica, aconseguint tres visions diferenciades del mateix conflicte.

Després d'analitzar les notícies publicades pels tres diaris durant la tardor de 2020, el més cridaner és que *El País* és el mitjà de comunicació que ofereix una cobertura més crítica amb l'efectivitat de la Minurso a les darreres dècades, aplegant a considerar-la la provocadora directa de la tornada al conflicte a causa de la seua inacció.

El País introdueix als seus articles enquadraments moralitzadors amb major incisió a l'hora de definir el conflicte sahrauí com l'estancament de l'enfrontament, l'augment de poder del Marroc al nord d'Àfrica o la insuficiència diplomàtica de la Minurso (enquadrament present en 9 de les 12 notícies analitzades d'*El País* a 2020 i tan sols en una notícia de *La Vanguardia* i *El Mundo*, respectivament).

Podem trobar el mateix cas a les causes definides per cada mitjà de comunicació com incitadores de la situació actual del conflicte sahrauí i el trencament del tractat de pau per part del Front Polisari al 14 de novembre de 2020. En la meitat de les notícies analitzades d'*El País*, la capçalera madrilenya defineix la resolució del 31 d'octubre de 2020 (en la qual la institució internacional es nega novament a realitzar un referèndum d'independència per al poble sahrauí) com la incitadora directa de la tornada a les armes per part de l'exèrcit del Sàhara. Aquest enquadrament no està present ni a la cobertura de *La Vanguardia* ni la d'*El Mundo*.

Per altra banda, els tres mitjans de comunicació analitzats sí coincideixen en algunes ocasions a l'hora de definir les causes actuals que han portat a la situació actual del conflicte, com la influència de França i els EUA en suport del Marroc i el no establiment d'un substitut per a Horst Köhler que siga capaç de reprendre les negociacions directes entre els dos bàndols bel·ligerants. En canvi, malgrat que *El País* és el mitjà més crític amb el paper realitzat per la Minurso i la seua relació amb el desenvolupament del conflicte, *El Mundo* i *La Vanguardia* també expressen l'abandonament de la cerca del referèndum a les negociacions de l'ONU com una de les principals raons que ha portat a l'estancament de l'enfrontament.

A la seua cobertura, *El Mundo* i *La Vanguardia* estableixen als seus articles altres causes alternatives que han provocat la situació actual del conflicte sahrauí i que no es troben tant presents a la cobertura d'*El País*, com la poca implicació internacional, la pressió exercida pels sahrauís joves als dirigents del Front Polisari, la immigració o l'oposició dels EUA a Iran com raó vertadera del reconeixement del govern estatunidenc de la sobirania marroquina sobre les zones ocupades.

Finalment, en aquest apartat crida l'atenció la rellevància que *El Mundo* proporciona a l'acord tripartit de Madrid com vertader iniciador del conflicte al 1975, introduint aquest enquadrament en totes les seues notícies analitzades del període. En aquest cas, resulta especialment curiosa la selecció del llenguatge, ja que *El País* i *La Vanguardia* descriuen el fet com una abandonament del territori per part d'Espanya. *El Mundo*, per altra banda, en parla d'una cessió de l'administració del territori al Marroc i Mauritània, justificant la decisió del govern espanyol al 1975 mitjançant les circumstàncies del moment.

A l'hora de valorar moralment els actors implicats en el conflicte sahrauí, els mitjans de comunicació que realitzen una pràctica més similar són *El Mundo* i *La Vanguardia*, malgrat que podem trobar diferències. *El Mundo* és el que més s'aproxima a oferir una cobertura mediàtica més neutra, ja que no realitza judicis de valor del govern del Marroc ni el Front Polisari. Solament aplega a realitzar valoracions positives en algunes ocasions del govern espanyol i algerià i tant positives com negatives de L'ONU.

La Vanguardia, al mateix temps, introdueix representacions neutrals i positives del govern de l'Estat espanyol i el Front Polisari; neutrals i negatives del Regne del Marroc i l'executiu de Donald Trump. Curiosament, el diari barcelonés realitza valoracions tant positives com neutrals i negatives de la Minurso i el govern d'Algèria, depenent de la notícia.

El País es tracta, sense cap mena de dubte, del mitjà de comunicació que introdueix una major càrrega valorativa en la seua cobertura a l'hora de representar els actors implicats en el conflicte sahrauí. Tan sols aplega a valorar positivament en alguna de les seues publicacions al Front Polisari. La resta en reben un tractament neutre però marcat per una forta presència de valoracions negatives, com seria el cas del govern espanyol, l'executiu del Marroc i, especialment, l'ONU i la Minurso. *El País* solament ofereix una cobertura completament neutra quan parla el govern algerià i crida especialment l'atenció la seua representació de l'executiu de Donald Trump, per al qual solament ofereix representacions negatives.

No hi ha tanta diferència, però, en les previsions de futur realitzades pels tres mitjans de comunicació a la tardor de 2020. En aquest cas, *El País*, *La Vanguardia* i *El Mundo* coincideixen en una progressiva imposició marroquina com el resultat més probable tenint en compte la situació actual de l'ocupació.

Finalment, pel que fa a les fonts consultades per les capçaleres espanyoles a l'hora de realitzar la seua cobertura de la tardor de 2020, el més cridaner és la preferència de *La Vanguardia* i *El Mundo* per introduir a les seues publicacions les informacions proporcionades per membres del govern espanyol. *El País*, en aquest aspecte, també introdueix declaracions de representants de l'executiu de Pedro Sánchez, però amb una proporció considerablement inferior.

Contrast amb la literatura

Si es comparen els resultats extrets en la present investigació amb altres treballs realitzats prèviament analitzant la cobertura mediàtica espanyola del conflicte sahrauí, es poden endevinar trets en comú i d'altres oposats. Si es compara aquest estudi amb el realitzat per Houda Berkani (2019), en el qual analitzava el llenguatge emprat a articles d'opinió d'*El País* i el periòdic *ABC*, es pot veure que les conclusions extretes respecte al tractament dels actors implicats en el conflicte és gaire semblant.

Al seu treball, Berkani mostra com, malgrat l'oposada línia editorial dels dos mitjans de comunicació, ambdós coincideixen en representar el Marroc de manera negativa (fent incís en el seu caire repressiu a les zones ocupades) i descriure el Front Polisari com la víctima del conflicte que sols tracta de defensar's front una ocupació injusta (2019, p. 122).

Aquesta conclusió coincideix amb els resultats extrets en el present article, ja que en els dos períodes analitzats (1991 i 2020) es representa al Front Polisari de manera majoritàriament positiva (com un actor que es defèn de manera justificada d'una situació diplomàtica enquistada i desfavorable) i al Regne de Marroc amb una valoració considerablement negativa (beneficiat de la inacció de l'ONU i guanyador en una interessada batalla diplomàtica a costa dels territoris sahraús).

Per altra banda, criden especialment l'atenció els resultats de la present investigació envers la realitzada per Soriano Forte (2011). A la seua anàlisi, Soriano Forte exposava com els diaris d'esquerra i centre esquerra (*El País* i *Público*), més propers ideològicament al govern de José Luis Rodríguez Zapatero vigent durant la mostra estudiada, oferien una cobertura mediàtica de caire lleuger i lax. Mentre que *El Mundo* i *ABC* (amb una línia editorial més allunyada de l'executiu del partit socialista) evidenciaven la falta de mesures del govern central per tractar de resoldre el conflicte sahrauí de manera diplomàtica.

No és així en el cas de l'anàlisi realitzada en aquesta investigació, especialment en el corresponent al període de la tardor de 2020. En aqueixa etapa, *El País* ofereix una representació equilibrada entre valoracions negatives i neutres del govern en

coalició del socialista Pedro Sánchez, i introdueix fonts provinents de l'executiu en tan sols el 33% de les seues notícies.

Per altra banda, *El Mundo* i *La Vanguardia*, malgrat tractar-se de mitjans de comunicació amb una línia editorial propera al centre dreta, tenen considerablement en compte la introducció de fonts informatives del govern espanyol a la seua cobertura, al mateix temps que n'introdueixen valoracions positives de l'executiu socialista. Per tant, la cobertura realitzada a *El País* és considerablement més crítica amb les decisions de la presidència de Sánchez que la realitzada per *El Mundo* i *La Vanguardia* malgrat ser diaris més allunyats del posicionament polític de l'administració.

Conclusions

Amb la cobertura del conflicte sahrauí, la premsa espanyola troba una oportunitat d'una doble naturalesa. Per una banda, la inacció a nivell internacional i l'absència de mesures diplomàtiques que puguen garantir la conclusió propera de l'ocupació donen lloc que aquest es garantisca com un fet noticiós de previsible continuïtat en el temps, garantint contingut per a les principals capçaleres durant els propers temps. Per altre costat, els mitjans de comunicació espanyols troben una condició especial a causa de la proximitat territorial i les connexions i relacions històriques, econòmiques, socials i culturals que l'Estat espanyol manté amb els territoris marroquins i saharis. Ja que la vinculació al conflicte és tan propera que dificulta una aproximació vertaderament objectiva i imparcial.

En el seu exercici de comunicar i informar sobre els fets ocorreguts al desert sahrauí, els diaris espanyols elaboren enquadraments en els quals es trasllada la seua perspectiva sobre la situació de l'enfrontament o sobre els actors polítics que se n'han vist implicats. Aquests enquadraments poden canviar depenent del context i els factors externs i interns que determinen la situació contemporània del conflicte. El present estudi mostra com el tractament proporcionat a l'ONU i la seua missió al territori, la Minurso, passa de l'optimisme a l'escepticisme i la culpabilitat a les capçaleres espanyoles tres dècades després de l'inici del tractat de pau.

Entre els mesos d'abril i juny de 1991, *El País* ofereix una cobertura més que optimista respecte a la propera resolució del conflicte sahrauí. L'oficialització del

tractat de pau entre marroquins i sahrauís després de 16 anys d'enfrontament directe i la coordinació de l'ONU per elaborar una consulta que pugui garantir la sobirania del poble saharià de manera pacífica són els primers símptomes de finalització de l'enfrontament. Per aquestes raons, el diari madrileny esquerrà representa la institució internacional i la seua missió concebuda per realitzar la consulta de manera positiva. Al mateix temps que es concep la intermediació de l'ONU i la propera realització del referèndum com la situació més concebible en un futur pròxim.

Aquesta perspectiva optimista difereix de la cobertura realitzada pels mitjans de comunicació espanyols entre octubre i desembre de 2020. Les protestes realitzades per manifestants sahrauís a la zona fronterera del Guerguerat a causa de la resolució de la Minurso del 31 d'octubre són dispersades per tropes marroquines. El Front Polisari considera la dispersió un atac i al dia següent declara el trencament del tractat de pau i l'establiment de l'estat de guerra. Marroc, per la seua part, no reconeix l'enfrontament amb el Polisari, però, al mateix temps, desenvolupa una estratègia diplomàtica que li permet comptar amb el suport de nacions com els EUA, Israel o els Emirats Àrabs.

En aquest context, *El País*, *El Mundo* i *La Vanguardia* realitzen una crítica representativa de l'efectivitat de la Minurso en la pacificació del territori. Defineixen el conflicte com estancat a causa de la insuficiència diplomàtica de l'ONU i l'aturada en la cerca del referèndum a les consecutives negociacions de la missió internacional. A més, malgrat l'augment de la tensió i la violència al territori sahrauí, els tres mitjans estudiats desestimen la tornada a l'enfrontament directe i auguren una progressiva imposició marroquina sobre el Sàhara Occidental.

En aquest període, *El País* és el mitjà de comunicació espanyol que realitza una cobertura més crítica amb l'ONU, contrastant amb les seues pròpies publicacions del 1991. A més de la institució internacional, *El País* també mostra una perspectiva menys plaent de la condició i accions empreses pel govern espanyol al desenvolupament del conflicte.

Açò difereix de les cobertures mediàtiques realitzades per *El Mundo* i *La Vanguardia*, menys crítiques amb l'ONU i amb una perspectiva més basada en la

introducció menor de càrregues valoratives en les seues notícies. Així i tot, malgrat aconseguir un tractament més imparcial, els dos diaris de dreta i centre dreta coincideixen en oferir una perspectiva més positiva i complaent de la situació i decisions realitzades per l'executiu de Pedro Sánchez. Especialment destaca la imatge positiva que ofereix *El Mundo* de l'Estat espanyol en altres moments del conflicte, com l'abandonament de l'Estat espanyol del territori sahrauí: «tras la retirada de España en 1975» (Meneses, 13 de novembre de 2020).

Finalment, durant els dos períodes analitzats destaca l'equilibri per part dels tres mitjans de comunicació a l'hora d'introduir fonts sahrauís, marroquines i de representants de l'ONU a les seues peces, aconseguint una cobertura mediàtica qualitativament positiva en aquest sentit. Destaca, però, l'augment de rellevància que obtenen les fonts informatives provinents del govern espanyol al segon període, a causa de tractar-se de les menys consultades durant l'etapa seleccionada de l'any 1991.

Una vegada exposats els resultats de l'estudi caldria revisar els objectius de la investigació plantejats a la introducció per comprovar si s'han aconseguit resoldre mitjançant l'anàlisi. El primer d'aquests era estudiar quines són les fonts consultades als articles de la premsa espanyola sobre el conflicte, les quals han sigut definides en els dos períodes determinats, així com la seua proporció. Gràcies a l'anàlisi s'ha pogut mostrar que les fonts més citades a les publicacions són els executius dels dos bàndols enfrontats (el govern marroquí, per una banda, i el Front Polisari per part del contendent sahrauí), l'ONU com institució supervisora de l'enfrontament i l'Estat espanyol (amb major presència al segon període, particularment).

El segon objectiu era analitzar el posicionament polític dels mitjans de comunicació a la cobertura del conflicte. L'estudi del tipus d'enquadraments introduïts en les publicacions de les tres capçaleres més consultades de la premsa impresa espanyola ha permès conèixer la seua posició a l'hora de definir el conflicte i la seua aprovació i/o vinculació amb els actors implicats en l'enfrontament. *El Mundo* i *La Vanguardia* realitzen una cobertura més favorable amb el govern espanyol, mostrant-lo més implicat en la resolució diplomàtica del conflicte. *El País*, per altra banda, representa les institucions negociadores i supervidores de l'ocupació

marroquina amb una perspectiva més escèptica, com serien l'ONU, l'UE o el propi executiu espanyol.

En darrer terme, el tercer propòsit plantejat a l'inici del present treball era examinar el tipus de llenguatge utilitzat a les publicacions sobre el conflicte. L'anàlisi d'enquadraments emprat a l'estudi ha permès comprovar algunes de les ferramentes lèxiques usades pels mitjans de comunicació seleccionats a l'hora de descriure el conflicte sahrauí i el conjunt dels seus actors participants. En canvi, no enfocar l'estudi des d'una perspectiva discursiva ha donat lloc que els resultats obtinguts en aquest aspecte secundari no siguin suficients com per extreure una deducció vàlida. Per tant, aquest objectiu no ha sigut complert mitjançant l'anàlisi.

Per finalitzar, seria pertinent indicar quines han sigut les limitacions de la investigació. Si bé és cert que la mostra analitzada justifica la deducció d'unes conclusions, aquestes podrien haver millorat qualitativament de manera considerable si la proporció de notícies analitzades corresponents a cada mitjà de comunicació haguera estat més equilibrada.

Pel que fa a l'etapa d'abril a juny de 1991, comptar solament amb l'anàlisi de notícies publicades a *El País* no contribueix a realitzar una anàlisi diacrònica tant efectiva, que s'haguera vist notablement enriquida si s'hagueren incorporat també publicacions d'*El Mundo* i *La Vanguardia* com al segon període estudiat. Açò no ha sigut possible, però, a causa de la impossibilitat d'accés als exemplars publicats durant el període analitzat. L'única consulta possible ha estat en el cas d'*El País* a causa de comptar amb la versió digitalitzada de les notícies del moment.

D'igual manera, l'anàlisi del segon període compta amb una proporció molt descompensada respecte al nombre de notícies analitzades de cada mitjà de comunicació. De les vint-i-quatre peces periodístiques estudiades i publicades d'octubre a desembre de 2020, 12 es corresponen a *El País*, 8 a *La Vanguardia* i 4 a *El Mundo*. Aquesta selecció, com es justifica al disseny metodològic, troba la seua raó proporcional en la cobertura realitzada per cadascun dels mitjans. *El País* és el diari que realitza més notícies publica al període, front a *La Vanguardia* que ofereix una cobertura menys exhaustiva. El cas més particular l'ofereix *El Mundo*, ja que introdueix el conflicte sahrauí en un nombre elevat de publicacions, però no per

informar sobre l'estat o context de l'enfrontament sinó excusa per atacar la feblesa de la coalició central del PSOE amb Unidas Podemos. Aquestes peces, per tant, han sigut considerades no vàlides per a l'anàlisi.

Finalment, cal destacar que el conflicte sahrauí és una problemàtica d'urgent actualitat informativa. En el moment d'elaboració d'aquesta investigació, l'enfrontament segueix desenvolupant-se i influint en la política exterior dels països relacionats amb l'ocupació marroquina, com seria el cas de l'Estat espanyol i les recents crisis migratòries a les Illes Canàries i l'estret de la ciutat autònoma de Ceuta. Serà convenient, per tant, que el conflicte sahrauí siga font de propers treballs d'investigació al futur.

Referències

Fonts acadèmiques

- AIMC. (2021). *2021-1ª Ola*. Recuperat de:
<https://reporting.aimc.es/index.html#/main/diarios>
- Al Nahed, S. & Hammond, P. (2018). Framing War and Conflict: Introduction to the Special Issue. *Media, War & Conflict*, vol. 11 (4), p. 365-368.
- Alden, C. & Aran, A. (2012). *Foreign Policy Analysis*. Oxford: Routledge.
- Baden, C. & Tenenboim-Weinblatt, K. (2017). The search for common ground in conflict news research: Comparing the coverage of six current conflicts in domestic and international media over time. *Media, War & Conflict*, doi: 10.1177/1750635217702071
- Berkani, H. (2019). Análisis crítico del discurso: el tema del Sáhara Occidental en la prensa escrita como modelo. *Communication Papers. Media Literacy & Gender Studies*, 8 (16), p. 109-124.
- Carvalho, A. (2000). *Discourse Analysis and Media Texts: a Critical Reading of Analytical Tools*. Centro de Estudos de Comunicação e Sociedade.
- Chadwick, A. (2013). *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford Scholarship Online. doi: 10.1093/acprof:oso/9780199759477.001.0001
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43 (4), p. 51-58.
- Entman, R. M. (2004). *Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and U.S. Foreign Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Entman, R. M. & Knüpfner, C. B. (2018). Framing conflicts in digital and transnational media environments. *Media, War & Conflict*, 11 (4), p. 476-488.
- Gómez y Patiño, M. (2011). Análisis del tratamiento de la mujer en la prensa española. Día Internacional de las Mujeres. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 17 (1), p. 119-140.

- Gómez y Patiño, M. (2012). La mujer en la prensa aragonesa. Análisis de los periódicos de referencia. *Pangea*, 3 (10), p. 183-205.
- Gulesserian Kaminsky, M. G. (2016). El tratamiento en la prensa canaria de los últimos años de la presencia española en el Sáhara occidental (1973-1976) (Tesis doctoral). Universidad de La Laguna, España. Recuperat de: <https://www.educacion.gob.es/teseo/imprimirFicheroTesis.do?idFichero=2mZr0kofcek%3D>
- Hallahan, K. (1999). Seven Models of Framing: Implications for Public Relations. *Journal of Public Relations Research*, 11 (3), p. 205-242.
- Jones, C. M., Kegley, C. W. & Wittkopf, E. R. (2003). *American Foreign Policy: Pattern and Process*. Belmont: Thomson Whadsworth.
- Kangas, J., Ojala, M. & Pantti, M. (2017). Whose War, Whose Fault? Visual Framing of the Ukraine Conflict in Western European Newspapers. *International Journal of Communication*, 11, p. 474-498.
- Kohn, M. & Reddy, K. (2006). Colonialism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Recuperat de: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2006/entries/colonialism/>
- Lawlor, A. & Tolley, E. (2017). Deciding Who's Legitimate: News Media Framing of Immigrants and Refugees. *International Journal of Communication*, 11, p. 967-991.
- Martínez Martínez, P. J. (2016). Noticias sobre vacunas en prensa española: cobertura y anàlisis de contenidos (1955-2015) (Tesis doctoral). Universitat d'Alacant, Alacant. Recuperat de: https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/70368/1/tesis_pedro_javier_martinez_martinez.pdf
- Mhamdi, C. (2017). Framing "The Other" in Times of Conflicts: CNN's Coverage of the 2003 Iraq War. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 8 (2), p. 147-153, doi: 10.5901/mjss.2017.v8n2p147

- Nogales Bocio, A. I. (Coord.) (2016). *Experiencias de análisis del discurso periodístico. Metodologías propuestas y estudios de caso*. Sevilla: Egregius Ediciones.
- Olinto, B. (2018). *Framing International Crises: A Comparative Analysis of Media Texts on the Venezuelan Collapse* (Tesis de maestría). Ryerson University, Toronto. Recuperat de:
https://digital.library.ryerson.ca/islandora/object/RULA%3A8328/datastream/OBJ/download/Framing_international_crises_a_comparative_content_analysi_s_of_media_texts_on_the_collapse_of_Venezuela_.pdf
- Pérez García, G. (2006). El diario Le Monde y la intervención francesa en el Sáhara Occidental. *Ámbitos*, 15, p. 435-448.
- Soriano Forte, G. (2011). El conflicto del Sáhara Occidental en la prensa española: análisis del episodio Van Walsum. *Estudios sobre el mensaje periodístico*, 18 (2), p. 623-639.
- Van Dijk, T. A. (2003). *Ideology and discourse. A Multidisciplinary Introduction*. Barcelona, Ariel.
- Vicent Sales, A. (2016). *Tipus d'enquadrament i ús de les fonts periodístiques durant la campanya catalana del 27S* (Tesis de maestría). Universitat Jaume I, Castelló. Recuperat de: <http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/164436>
- Vladislavjevic, N. & Voltmer, K. (2017). Media framing of democratisation conflicts in Egypt, Kenya, Serbia and South Africa: a context analysis. *Media, Conflict and Democratisation*.
- Vladislavjevic, N. (2015). Media framing of political conflict: A review of literature. *Media, Conflict and Democratisation*.
- Wilbur, D. S. & Zhang, J. (2014). From a False Messiah to Just Another Latin American Dictator: Analysis of U.S. Mainstream News Media's Coverage of Hugo Chávez's Death. *International Journal of Communication*, 8, p. 558-579.

Articles periodístics analitzats

- Bouissef-Rekab, D. (18 de maig de 1991). El rey Hassan II se pronuncia a favor del referéndum en el Sáhara. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/19/internacional/674604002_850215.html
- Bouissef-Rebak, D. (25 de maig de 1991). Pérez de Cuéllar perfila con el rey de Marruecos y el presidente de Argelia el referéndum sahraui. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/26/internacional/675208803_850215.html
- Camacho, A. (19 de juny de 1991). Los líderes del Polisario abogan por la unidad nacional. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/06/19/internacional/677282414_850215.html
- Camacho, A. (20 de juny de 1991). El Polisario aprueba la Constitución de un eventual Estado saharauí. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/06/21/internacional/677455210_850215.html
- Camacho, A. (21 de juny de 1991). La nostalgia saharauí. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/06/22/internacional/677541617_850215.html
- Camacho, A. (25 de juny de 1991). Huidos del Sáhara Occidental denuncian nuevas represalias de Rabat. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/06/26/internacional/677887209_850215.html
- Camacho, A. (26 de juny de 1991). Las relaciones con España. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/06/27/internacional/677973624_850215.html
- Cué, C. E. & Peregil, F. (8 de desembre de 2020). Sánchez deja a Pablo Iglesias fuera del viaje oficial a Marruecos. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/espana/2020-12-07/pablo-iglesias-se-queda-fuera-del-viaje-a-marruecos.html>

- El País. (29 d'abril de 1991). La ONU decide que el referéndum del Sáhara se celebre en un año. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/04/30/portada/672962401_850215.html
- El País. (16 de maig de 1991). Probable reunió de Benyedid y Hassan II en el desierto para analizar el referéndum. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/17/internacional/674431216_850215.html
- El País. (17 de maig de 1991). Hassan II de Marruecos organiza otra 'marcha verde' en el Sáhara occidental. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/18/internacional/674517606_850215.html
- El Quaroui, R. (15 de desembre de 2020). Marruecos y España frente al Sáhara Occidental. *La Vanguardia*. Recuperat de:
<https://www.lavanguardia.com/participacion/cartas/20201215/6119091/marruecos-espana-frente-sahara-occidental.html>
- García, A. V. (24 d'abril de 1991). El Polisario confía en la ONU como garante del referéndum. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/04/25/internacional/672530414_850215.html
- González, M. (9 de maig de 1991). España dispuesta a colaborar con la actualización del censo del Sáhara. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/10/espana/673826406_850215.html
- La Vanguardia. (17 de novembre de 2020). Marruecos no tolerará amenazas en el Sáhara. *La Vanguardia*. Recuperat de:
<https://www.lavanguardia.com/internacional/20201117/49512051215/marruecos-conflicto-sahara-tension-polisario.html>
- Mendo, C. (22 d'abril de 1991). La ONU prepara el referéndum sobre la independencia del Sáhara. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/04/23/internacional/672357605_850215.html
- Meneses, R. (13 de novembre de 2020). La tensión entre Marruecos y el Frente Polisario se dispara en el extremo sur del Sáhara Occidental. *El Mundo*. Recuperat de:

<https://www.elmundo.es/internacional/2020/11/13/5faed1c1fc6c83d95e8b4674.html>

- Meneses, R. (14 de noviembre de 2020). El Polisario anuncia el fin de su compromiso con el alto el fuego pactado con Marruecos y declara el “estado de guerra”. *El Mundo*. Recuperat de:
<https://www.elmundo.es/internacional/2020/11/14/5fafe3fffc6c83403f8b45fc.html>
- Meneses, R. (23 de noviembre de 2020). Tambores de una guerra olvidada en el Sáhara Occidental). *El Mundo*. Recuperat de:
<https://www.elmundo.es/internacional/2020/11/23/5fb95cf621efa0ce5f8b4640.html>
- Meneses, R. (10 de diciembre de 2020). Las implicaciones del reconocimiento de Donald Trump a favor de la soberanía marroquí sobre el Sáhara Occidental). *El Mundo*. Recuperat de:
<https://www.elmundo.es/internacional/2020/12/10/5fd2739721efa00e3b8b46c5.html>
- Monge, Y. & Peregil, F. (10 de diciembre de 2020). Trump da un espaldarazo a Marruecos al reconocer su soberanía en el Sáhara Occidental. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/internacional/2020-12-10/marruecos-logra-que-ee-uu-reconozca-su-soberania-sobre-el-sahara-occidental-a-cambio-de-iniciar-relaciones-diplomaticas-con-israel.html>
- Montagut, A. (29 d’abril de 1991). La ONU ultima el referéndum del Sáhara. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/04/30/internacional/672962421_850215.html
- Navarro, B. (10 de diciembre de 2020). EE.UU. reconoce la soberanía marroquí del Sáhara Occidental. *La Vanguardia*. Recuperat de:
<https://www.lavanguardia.com/internacional/20201210/6110818/ee-uu-reconoce-soberania-marroqui-sahara-occidental.html>

- Navarro, B. (11 de desembre de 2020). EE.UU. apoya las ambiciones territoriales de Rabat a cambio de que se acerque a Israel. *La Vanguardia*. Recuperat de:
<https://www.lavanguardia.com/internacional/20201211/6111715/eeuu-apoya-a-ambiciones-rabat-cambio-se-acerque-israel.html>

- Peregil, F. (28 d'octubre de 2020). Marruecos y el Frente Polisario tensan la cuerda diplomática respecto al Sáhara Occidental. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/internacional/2020-10-27/marruecos-y-el-frente-polisario-tensan-la-cuerda-diplomatica-respecto-al-sahara-occidental.html>

- Peregil, F. (31 d'octubre de 2020). La ONU prorroga su misión en el Sáhara Occidental sin impulsar el referéndum de autodeterminación. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/internacional/2020-10-31/la-onu-prorroga-su-mision-en-el-sahara-occidental-sin-impulsar-el-referendum-de-autodeterminacion.html>

- Peregil, F. (5 de novembre de 2020). El bloqueo del Frente Polisario en la frontera sur del Sáhara Occidental afecta a ocho barcos españoles. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/espana/2020-11-05/el-bloqueo-del-frente-polisario-en-la-frontera-sur-del-sahara-occidental-afecta-a-ocho-barcos-espanoles.html>

- Peregil, F. (13 de novembre de 2020). El ejército de Marruecos y el Frente Polisario intercambian disparos en el sur del Sáhara Occidental. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/internacional/2020-11-13/el-ejercito-marroqui-entra-en-el-sur-del-sahara-para-romper-el-bloqueo-del-frente-polisario.html>

- Peregil, F. (14 de novembre de 2020). El Frente Polisario considera roto el alto el fuego con Marruecos y declara el estado de guerra. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/internacional/2020-11-14/el-frente-polisario-considera-roto-el-alto-el-fuego-y-declara-el-estado-de-guerra-con-marruecos.html>

- Peregil, F. (16 de novembre de 2020). El rey de Marruecos se compromete ante la ONU a mantener el alto el fuego en el conflicto del Sáhara. *El País*.

Recuperat de:

<https://elpais.com/internacional/2020-11-16/el-rey-de-marruecos-se-compromete-ante-la-onu-a-mantener-el-alto-el-fuego-en-el-conflicto-del-sahara.html>

- Peregil, F. (17 de novembre de 2020). Sáhara Occidental: Claves del conflicto entre Marruecos y el Frente Polisario. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/internacional/2020-11-16/claves-del-conflicto-entre-marruecos-y-el-frente-polisario.html>
- Peregil, F. (23 de novembre de 2020). Marruecos avanza en su dominio del Sáhara Occidental. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/internacional/2020-11-21/marruecos-avanza-en-su-dominio-del-sahara-occidental.html>
- Peregil, F. (26 de novembre de 2020). Un Sáhara Occidental con cada vez menos saharuis. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/internacional/2020-11-25/un-sahara-occidental-donde-los-saharuis-son-cada-vez-mas-minoritarios.html>
- Peregil, F. (12 de desembre de 2020). La última batalla perdida del Frente Polisario. *El País*. Recuperat de:
<https://elpais.com/internacional/2020-12-11/la-ultima-batalla-perdida-del-frente-polisario.html>
- Sales, F. (29 d'abril de 1991). Socialistas y marroquíes, en contra. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/04/30/internacional/672962404_850215.html
- Sales, F. (30 d'abril de 1991). Argelia anuncia su apoyo al proceso de referéndum del Sáhara. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/01/internacional/673048805_850215.html
- Sales, F. (1 de maig de 1991). Movilización obrera en Marruecos bajo el signo del referéndum sahariano. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/02/internacional/673135202_850215.html

- Sales, F. (7 de maig de 1991). Campaña electoral en el desierto sahariano. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/08/internacional/673653607_850215.html
- Sales, F. (9 de maig de 1991). Hassan II anuncia un viaje inminente al Sáhara. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/10/internacional/673826417_850215.html
- Sales, F. (19 de maig de 1991). Hassan II declara “irreversible” el resultado del referéndum sobre la autodeterminación del Sáhara. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/20/internacional/674690401_850215.html
- Sales, F. (20 de maig de 1991). Hassan II planteará a Chadli Benyedid en Argel el ‘problema Polisario’. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/21/internacional/674776812_850215.html
- Sales, F. (26 de maig de 1991). Pérez de Cuéllar intenta que Marruecos y el Polisario reabran el diálogo directo. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/27/internacional/675295213_850215.html
- Sales, F. (27 de maig de 1991). Hassan II llega a Argelia para estudiar con Benyedid el referéndum del Sáhara. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/28/internacional/675381601_850215.html
- Sales, F. (29 de maig de 1991). La ONU propone el 6 de septiembre para el alto el fuego en el Sáhara. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/05/30/internacional/675554424_850215.html
- Sales, F. (12 de juny de 1991). El rey Hassan II amnistía a todos los presos sahrauis. *El País*. Recuperat de:
https://elpais.com/diario/1991/06/13/internacional/676764023_850215.html
- Saura, G. (18 de novembre de 2020). El Polisario recurre a las armas en un intento de descongelar el conflicto). *La Vanguardia*. Recuperat de:
<https://www.lavanguardia.com/internacional/20201118/49529789949/marruecos-sahara-guerra-polisario-armas.html>

- Saura, G. (10 de desembre de 2020). El Polisario condena que EE.UU. sacrifique al pueblo saharauí por “objetivos oscuros”. *La Vanguardia*. Recuperat de:
<https://www.lavanguardia.com/internacional/20201210/6111483/polisario-condena-ee-uu-sacrifique-pueblo-saharai-objetivos-oscuros.html>
- Vallín, P. (1 de desembre de 2020). Moncloa niega que Marruecos se haya quejado de Unidas Podemos. *La Vanguardia*. Recuperat de:
<https://www.lavanguardia.com/politica/20201201/49840103820/marruecos-sahara-iglesias-montero.html>
- Vallín, P. (8 de desembre de 2020). Iglesias no viajará con Sánchez a la cumbre de Rabat de la próxima semana. *La Vanguardia*. Recuperat de:
<https://www.lavanguardia.com/politica/20201208/6103430/iglesias-viajara-sanchez-cumbre-rabat-proxima-semana.html>

Resum executiu

The Saharan conflict is one of the longest-running conflicts in the world today. It began in the 1970s, with the outbreak of war between the Polisario Front and the Kingdom of Morocco and the Republic of Mauritania after the Spanish state abandoned the territory in the Madrid tripartite agreement, but the conflict is far from being resolved. The arrival of a peace treaty and the mediation of the UN in 1991 with the intention of holding a referendum to recognise sovereignty over the Saharan territory provided an optimistic outlook. Thirty years later, however, the stalemate in the international organisation's negotiations has led to a return to arms.

In November 2020, Saharan demonstrators gathered in the Guerguerat area, used by Morocco as a border with Mauritania even though it is an unoccupied area, on the occasion of the UN resolution of 30 October, which again did not call for the consultation to take place. The Kingdom of Morocco sent its army to disperse the area. The Polisario Front considered the action an attack and the next day, 14th of November of 2020, declared a state of war, putting an end to almost 30 years of peace. Morocco, for its part, does not recognise the conflict and tries to achieve greater influence in the North African region through alliances with powers such as the US and Israel.

The Saharan conflict has a guaranteed presence in the Spanish media due to its geographical and historical proximity, in addition to the involvement of actors such as the Spanish government and the EU in the conflict. This same relationship means that the coverage is, on many occasions, far removed from an impartial perspective on the part of the Spanish headlines.

With the goal of understanding the Spanish press' coverage of the treaty's implementation at the end of 2020 has been like in the Spanish press, the three most widely-consumed generalist newspapers in Spain have been selected: *El País*, *El Mundo* and *La Vanguardia*. At the same time, in order to broaden the analysis, the results of this period have been compared with the treatment carried out by *El País* in the establishment of the UN peace treaty in the spring of 1991.

This work draws on Robert Entman's framing theory, which is used as a leading theoretical model that has been appropriately adapted to the case study. The goal is

to examine how Spanish leaders define the conflict, what they consider to have been the causes that have led to their current situation, how they assess the political actors involved in the conflict and what future prospects they foresee for the coming years. We also analysed the language and sources consulted in the news reports of the two periods.

The results show a great contrast between the two periods, especially with regard to the UN's representation as a negotiating body. In 1991, *El País* offered a positive assessment of the institution, highlighting its role as an intermediary in the conflict and predicting that the referendum would soon be held, bringing an end to nearly two decades of occupation of the Sahrawi territory.

This coverage contrasts with that of 2020, in which the three analysed media outlets (especially *El País*) portray the UN negatively, describing the stagnation of the conflict and the failed negotiations as the reason for the return to war. In the news items, the Spanish headlines dismiss a diplomatic solution to the conflict or the holding of the referendum proposed by the UN thirty years ago. All three media outlets agree that Morocco is gradually imposing itself on the territory as a result of its growing influence at the international level due to the relations it has established with various actors.

At the same time, the simultaneous analysis of the three media outlets shows that *El País* is the newspaper that offers the most biased and most critical coverage of the intervening actors such as the UN, the EU and the Spanish government itself. *El Mundo* and *La Vanguardia*, from a less evaluative perspective, offer a more positive view of Pedro Sánchez's government in the last months of the conflict.

This result is somewhat surprising because of the ideological relationship between the analysed newspapers and the socialist government, which is closer to the left-wing *El País* than to the right-wing *El Mundo* and *La Vanguardia*. Previous research on the Spanish media coverage of the Saharan conflict suggested the opposite relationship between the media and the Spanish government.

Annexos

Anàlisi quantitatiu dels enquadraments del primer període (d'abril a juny de 1991).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	TOTAL	
Definició del problema																											
Negociació Marrocí Polisari															X	X											2
Propaganda i polarització	X				X	X				X													X				5
Acceptació marroquina al ref. marroquí										X																	1
Acceptació marroquina del ref. ONU							X	X	X			X	X	X			X			X							8
Oposició marroquina al ref. ONU	X				X	X		X	X	X	X																7
Suport internacional al referèndum		X					X																				2
Establiment blocs al conflicte									X																		1
Intermediació de l'ONU			X	X			X	X			X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	17
Causas del problema																											
Històriques: acord tripartit de Madrid								X														X	X				3
Històriques: marxa verda	X			X						X																	3
Històriq.: prim. Proposta consultiva 1981						X																					1
Històriq.: repressió oposició ref. 1982											X																1
Històriques: negoc. front. Mar/Alg 1989		X													X	X	X										4
Històriques: consultes marroquines 85 i 89										X																	1
Històriques: dissolució Yemaa 1976																					X						1
Històriques: petició indep. ONU 1966																						X					1
Històriques: comissió tècnica ONU 1987																								X			1
Contemp.: vaga general soc. marroquina	X																										1
Actors i avaluació moral																											
Govern espanyol positiva				X			X																				2
Govern espanyol neutra																									X		1
Govern espanyol negativa																											0
Govern de Marroc positiva																					X						1
Govern de Marroc neutra	X		X			X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X										12
Govern de Marroc negativa										X					X								X	X			4
Front Polisari positiva															X			X			X	X	X				5
Front Polisari neutra			X														X							X			3
Front Polisari negativa																											0
Minurso positiva			X	X			X							X	X						X				X		8
Minurso neutra								X		X			X		X	X					X						6
Minurso negativa																									X		1
Govern Algèria positiva		X																									1
Govern Algèria neutra								X				X	X	X	X	X											6
Govern Algèria negativa																											0
Partits oposició marroquina neutra	X	X			X	X			X	X				X													7
Propostes de solució																											
Visió optimista: negociació entre Marrocí Polisari (i/o tercera via)		X							X				X														3
Visió optimista: celebració del referèndum			X	X		X	X		X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	19
Visió pessimista: augment de la violència	X	X			X																						3
Visió pessimista: imposició marroquina								X	X															X			3

Anàlisi quantitatiu de les fonts consultades al primer període (d'abril a juny de 1991).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	TOTAL	
Fons oficials																											
Govern espanyol				X																							1
Govern de Marroc							X	X	X	X	X	X					X		X								8
Front Polisari															X		X	X			X	X	X		X		7
Membres de l'ONU (Minurso)			X	X								X	X	X			X			X	X	X	X				7
Govern d'Algèria		X																									1
Partits polítics marroquins (oposició)	X	X			X	X			X	X		X	X														8
Fons no oficials																											
Diplomàtics							X		X		X				X												4
Mitjans de comunicació marroquins	X								X		X			X													4
Acadèmics i experts								X				X															2
Periodistes																X	X										2
Civils sahraus al Marroc																								X			1
Mov. Religiosos Justicia y Caridad (Marroc)					X																						1

Anàlisi quantitatiu dels enquadraments del segon període (d'octubre a desembre de 2020).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Definició del problema																		
Manca de diàleg	X			X									X					X
Estancament	X	X	X				X	X	X	X			X	X				X
Propaganda i polarització					X	X		X					X	X				X
Insuficiència diplomàtica Minurso	X	X	X	X	X	X	X			X		X						X
Establiment de blocs al conflicte											X	X		X				
Augment de poder Marroc Nord d'Àfrica	X	X	X			X		X			X	X		X			X	X
Causas del problema																		
Històriques: acord tripartit de Madrid							X				X							
Històriques: marxa verda													X					
Històriques: no cerca del referèndum							X						X	X				X
Històriques: proposta autonomia									X									
Actuals: poca implicació internacional	X								X	X	X	X						X
Actuals: resolució Minurso d'Octubre			X	X	X			X			X	X						
Actuals: influència de França i els EUA	X	X				X	X	X			X	X	X				X	X
Actuals: no establiment substitut Köhler		X						X					X	X				
Actuals: riquesa mineral i pesquera Sàh.								X	X	X								
Actuals: immigració										X					X	X		
Actuals: pressió dels sah. Joves al Polisari														X				
Actuals: oposició EUA a Iran																		
Actors i avaluació moral																		
Govern espanyol positiva																		
Govern espanyol neutra					X					X	X		X		X	X	X	X
Govern espanyol negativa			X				X					X		X				
Govern de Marroc positiva																		
Govern de Marroc neutra		X		X	X	X		X		X	X		X		X	X	X	
Govern de Marroc negativa	X		X				X		X			X		X				X
Front Polisari positiva			X	X				X				X		X				X
Front Polisari neutra	X	X			X	X	X	X			X		X				X	

Front Polisari negativa																		
Minurso positiva																		
Minurso neutra						X							X					X
Minurso negativa	X	X	X	X	X			X		X		X		X				
Govern Algèria positiva													X	X				
Govern Algèria neutra									X			X						X
Govern Algèria negativa																		
Unió Europea negativa							X											
Govern EUA neutra														X				X
Govern EUA negativa											X	X						X
Unidas Podemos/P. Iglesias negativa															X	X		
Propostes de solució																		
Visió optimista: negociació entre Marroc i Polisari																		
Visió optimista: mediació de l'ONU																		
Visió optimista: celebració del referèndum																		
Visió pessimista: augment de la violència		X		X	X	X							X					
Visió pessimista: imposició marroquina	X	X	X			X	X	X	X	X	X	X						X

	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	TOTAL
Definició del problema																		
Manca de diàleg			X		X													6
Estantament	X	X			X													13
Propaganda i polarització			X	X														8
Insuficiència diplomàtica Minurso					X													11
Establiment de blocs al conflicte	X	X				X												6
Augment de poder Marroc Nord-àfrica		X			X	X												13
Causes del problema																		
Històriques: acord tripartit de Madrid	X		X	X	X	X												7
Històriques: marxa verda																		1
Històriques: no cerca del referèndum			X		X	X												7
Històriques: proposta autonomia					X													2
Actuals: poca implicació internacional			X		X													8
Actuals: resolució Minurso d'Octubre																		6
Actuals: influència de França i els EUA	X	X			X	X												14
Actuals: no establiment substitut Köhler					X	X												6
Actuals: riquesa mineral i pesquera Sàh.		X																4
Actuals: immigració		X																4
Actuals: pressió dels sah. Joves al Polisari					X													2
Actuals: oposició EUA a Iran	X																	1
Actors i avaluació moral																		
Govern espanyol positiva	X		X	X														3
Govern espanyol neutra		X				X												10
Govern espanyol negativa					X													5
Govern de Marroc positiva		X																1
Govern de Marroc neutra	X		X	X	X	X												16
Govern de Marroc negativa																		7

Front Polisari positiva																		5
Front Polisari neutra	X		X	X	X	X												14
Front Polisari negativa																		0
Minurso positiva	X			X														2
Minurso neutra			X			X												5
Minurso negativa					X													10
Govern Algèria positiva				X														3
Govern Algèria neutra			X		X													4
Govern Algèria negativa		X																1
Unió Europea negativa																		1
Govern EUA neutra		X																3
Govern EUA negativa	X																	4
Unidas Podemos/P. Iglesias negativa																		2
Propostes de solució																		
Visió optimista: negociació entre Marroc i Polisari																		0
Visió optimista: mediació de l'ONU																		0
Visió optimista: celebració del referèndum																		0
Visió pessimista: augment de la violència			X	X														7
Visió pessimista: imposició marroquina	X	X			X	X												15

Anàlisi quantitatiu de les fonts consultades al segon període (d'octubre a desembre de 2020).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	TOTAL
Fonts oficials																			
Govern espanyol			X		X					X	X				X	X	X	X	
Govern de Marroc	X		X	X	X	X	X	X	X		X		X	X			X	X	
Front Polisari	X	X	X	X	X	X		X			X	X	X	X			X	X	
Membres de l'ONU (Minurso)	X	X			X		X		X			X	X				X		
Govern d'Algèria				X					X										
Govern d'EUA											X	X					X		
Govern de Rússia												X							
Govern d'Israel																	X		
Fonts no oficials																			
Mitjans de comunicació marroquins		X		X	X					X		X	X						
Agències de notícies sahraus																			
ONG		X																	
Acadèmics i experts													X						
Periodistes					X				X										
Activistes									X										
Organitzacions de producció de pesca			X																
Taxistes								X											
Usuaris anònims de xarxes socials												X							
Mov. religiós Justicia y Caridad (Marroc)												X							

	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	TOTAL
Fonts oficials																		
Govern espanyol	X	X		X	X	X												13
Govern de Marroc	X	X	X		X													17
Front Polisari	X		X	X	X													17
Membres de l'ONU (Minurso)	X		X	X														11
Govern d'Algèria			X	X														4
Govern d'EUA	X					X												5
Govern de Rússia				X														2
Govern d'Israel																		1
Govern de França				X														1
L'UE				X														1
Govern de Libèria						X												1
Fonts no oficials																		
Mitjans de comunicació marroquins				X														7
Agències de notícies sahraus				X														1
ONG																		1
Acadèmics i experts					X	X												3
Periodistes					X													3
Activistes				X														2
Organitzacions de producció de pesca																		1
Taxistes																		1
Usuaris anònims de xarxes socials																		1
Mov. religiós Justicia y Caridad (Marroc)																		1